

MİRÂC-NÂME HAREZM TÜRKÇESİYLE Mİ YAZILMIŞTIR?

Cihan DOĞAN*

Öz

Harezmi Türkçesi XIII.-XV. yy.'lar arasında Orta Asya edebî diline verilen addır. Harezmi Türkçesinin en önemli özelliği ise lehçelere ait dil özelliklerinin birarada bulunmasıdır. Bu döneme ait eserler Nehcü'l-Ferâdîs, Kısâsü'l-Enbiyâ, Mukaddimetü'l-Edeb, Muînü'l-Mürîd, Hekimoğlu Kuran Tercümesi, Muhabbet-nâme ve Mirâc-nâme olarak kabul edilmektedir. Eserlerin ortak noktası Harezmi Türkçesinin karışık yapılarını yansıtmalarıdır. Ancak Mirâc-nâme metninin Harezmi Türkçesi eserleri içerisinde değerlendirilmesi herhangi bir dilsel materyal tarafından desteklenmemiştir. Eser hakkında araştırmacılar, Mirâc-nâme'nin Nehcü'l-Ferâdîs adlı bir eserden aktarıldığı, ancak içerik farklarından dolayı bunun Harezmi Türkçesiyle yazılan Nehcü'l-Ferâdîs olmayacağı fikrindedirler. Fakat Mirâc-nâme metni ile Harezmi Türkçesiyle yazılan Nehcü'l-Ferâdîs arasındaki metin ilişkisi dikkat çekmektedir. Yapılan bu çalışma ile Mirâc-nâme metninin gramatikal özellikleri incelenmiş ve Harezmi Türkçesiyle yazılmış olan Nehcü'l-Ferâdîs'le eşdeğer yapısı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Harezmi Türkçesi, Mirâc-nâme, Çağatay Türkçesi, Nehcü'l-Ferâdîs

MIRAC-NAME IS WRITTEN KHWAREZM TURKISH?

Abstract

Khwarezm Turkish is the name given to the Central Asian literary language between the XIII-XV centuries. The most important feature of the Khwarezm Turkish is the presence of language features of the dialects. The works belonging to this period are accepted as Nehcü'l-Ferâdîs, Kısâsü'l-Enbiyâ, Mukaddimetü'l-Edeb, Muînü'l-Mürîd, Hekimoğlu Kuran Tercümesi, Muhabbet-nâme and Mirâc-nâme. The common point of the works is that they reflect the mixed structures of Khwarezm

* Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

e-posta: cihan.dogan@adu.edu.tr

Geliş/Received: Şubat/February 2018, Accepted/Kabul: Mart/March 2018

Turkish. However, the interpretation of the Mirac-nâme text in Khwarezm Turkish works is not supported by any linguistic material. The researchers are about the idea that Mirâc-nâme is transferred from a work called Nehcü'l-Ferâdîs, but because of the differences in content, it can not be Nehcü'l-Ferâdîs written by Khwarezm Turkish. However, the textual relation between the Mirac-nâme text and the Nehcü'l-Ferâdîs written by Khwarezm Turkish is remarkable. In this study, the grammatical features of Mirâc-nâme texts were examined and the synchronic structure with Nehcü'l-Ferâdîs written with Khwarezm Turkish was revealed.

Keywords: *Khwarezm Turkish, Mirâc-nâme, Chagatai Turkish, Nehcü'l-Ferâdîs*

Giriş

VII. yüzyılda kurulan Sâmânî Devletinin askerî gücünün Türklere dayanması ve daha sonraki yüzyıllarda birbirinin çağdaşı olan Karahanlı ve Gazneli devletlerinin Doğu ve Batı Türkistan'a hâkim olması, Türklerin bu bölgelerde yerleşmesine zemin hazırlamış, dolayısıyla Harezmi ve Maverâünnehr çok erken tarihlerde Türklerin siyasî egemenliği altına girmiştir. X. yy. Arap coğrafyacılarının eserlerinde de geçen Barategin, Küceğ, Bağırkan (Bakırgan), Barkan ve Çağiroğuz şehir isimlerinin Türkçe olmasından hareketle bölgede etkili bir Türk nüfuzundan bahsedebiliriz (Togan 1978: 252).

X.-XIII. yüzyıllar arasında Orta Asya'nın ilim merkezi Harezmi olarak kabul edilmekteydi. Harezmişah sarayları her yönden ilim adamlarının sığındığı kapı olmuş, Farsça tarih yazıcılığı Harezmişahlar devrinde en parlak günlerini yaşamıştır (Agacanov 2015: 34). Avfî'nin Harezmi'deki ilim ve sanat adamlarının çokluğunu gökteki yıldızlara benzetmesi buranın kültürel gelişmişliğinin önemli göstergelerindendir. Nizâmü'l-Mülk'ün açmış olduğu medresenin de aralarında olduğu medreseler, kütüphaneler, hankâhlar, hastane ve eczaneler Harezmi'nin her tarafında bulunmaktaydı. Hükümdarların iltifatına erişen âlimler zenginlik ve refah içinde yaşıyorlardı. Harezmi, âlimlerinin binlerce kitap barındıran kütüphaneleriyle, kitap ticareti yapılan bir çarşısıyla Moğol istilasına kadar Orta Asya'nın ilim ve sanat merkeziydi (Köprülü 1978a: 288).

Harezmi Türkçesi etnik ve siyasî bakımdan Türkleşen Harezmi bölgesinde, Türk dilinin Doğu kolunu teşkil eden Karahanlı Türkçesi ile güneybatı kolunu teşkil eden Oğuz Türkçesi ve kuzeybatı kolunu teşkil eden Kıpçak Türkçesinin bölgede karışık kaynaşmasından oluşan Türkçeye verilen addır (Ata 2014: 12). XIII. yüzyıldan itibaren Harezmi bölgesi Karahanlı yazı dili temelinde ve Oğuz ve Kıpçak lehçelerinin tesirinde Orta

Asya edebî dilinin meydana getirildiği bir kültür merkezi konumuna gelmiştir (Eckmann 1979: 183). Harezmi Türkçesinin temel dil özelliklerini teşkil eden ses, şekil ve söz varlığındaki Oğuz-Kıpçak etkisi, Harezmi Türkçesinin diğer tarihî Türkçelerden farkını belirler (Ata 2014: 12). Harezmi Türkçesi genel kabule göre yerini XV. yy.'da Çağatay Türkçesine bırakmış bir geçiş devresi yazı dilidir.

Harezmi Türkçesi üzerine araştırma yapan bilim adamları bu dönemde yazılan eserlerin genel olarak birbiri ile benzer dil özelliklerine sahip olduğu görüşündedirler. Dönemin eserleri; *Nehcü'l-Ferâdis*, *Kisâsü'l-Enbiyâ*, *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Muînü'l-Mürîd*, *Hüsrev ü Şîrin*, *Hekimoğlu Kuran Tercümesi*, *Muhabbet-nâme* ve *Mi'râc-nâme*, *Altın-Ordu Yarlık ve Bitigleri* olarak kabul edilmektedir (Eckmann 1979); (Çağatay 1977); (Ata 2014); (Ercilasun 2013); (Akar 2014); (Sağol 2002); (Paçacıoğlu 1995); (Ünlü 2014). *Cevâhirü'l-Esdâf* ve *Dâsitân-ı Cümcüme-nâme* adlı eserler de genel olarak Harezmi Türkçesi eserleri olarak kabul edilmektedir.

Harezmi Türkçesinin ses-şekil bilgisi ile söz varlığında görülen Oğuz-Kıpçak etkisi sonucu meydana gelen karışık yapılar eserlerin tümünde değişen yoğunluklarda görülmektedir. Bir eserin Harezmi Türkçesine ait olduğunu gösteren temel göstergelerden biri de bu türden yapıların eserlerde bir arada bulunmasıdır. Harezmi Türkçesi bu yönüyle sadece Harezmi bölgesinin değil XIII. yüzyılda ve daha sonraki dönemlerde bünyesinde farklı lehçelere ait dil unsurları bulunduran daha geniş bir coğrafyadaki bütün eserlerin ortak dilidir.

Harezmi Türkçesi eserleri içerisinde değerlendirilen *Mi'râc-nâme*'nin dil özellikleriyle mi yoksa yazıldığı tarih ya da saha itibariyle mi Harezmi Türkçesine ait olduğu bugüne kadar tespit edilememiştir. Bu belirsizlik bilgilerin tekrar edilerek eserden esere geçmesiyle bugüne kadar gelmiştir. Bu makalede temel amaç *Mi'râc-nâme*'nin yazıldığı dönem ve yazı diline dair yeni bir bakış açısı ortaya koymaktır.

Mi'râc-nâme'nin Fransa'da Uygur harfli ve İstanbul'da Arap harfli olmak üzere iki nüshası mevcuttur. Uygur harfli metin 1436 yılında Herat'ta Mâlik Bahşî tarafından yazılmıştır (Çağatay 1977: 175). Aslında *Mi'râc-nâme*'nin Uygur ve Arap harfli kopyalarının hiçbir yerinde eserin tarihine ya da eseri kimin yazdığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak Uygur harfleriyle yazılan bir diğer eser olan *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da Mâlik Bahşî adında bir isim ve eserin yazılış tarihi geçmektedir. Her iki eserin aynı harflerle benzer kâğıtlara aynı el tarafından yazılması *Mi'râc-nâme*'nin tarihi ve yazarı hakkında da fikir vermektedir (Gruber 2008: 266). Nitekim *Mi'râc-nâme* ile *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın Arap harfli çevirisi de aynı mecmuanın içindedir.

Dolayısıyla Uygur harfli nüshayı *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da geçen 1436 tarihine ve yazarını Mâlik Bahşî'ya bağlamak yanlış bir tespit değildir. Uygur harfli nüsha Timurular devrinin ekonomik, siyasi, kültürel ve sanatsal olarak parlak olduğu bir dönem olan Sultan Şahrüh zamanında yazılmıştır. Bu yazmanın Sultan Şahrüh döneminde yazılması, sadece Sultanın miraç hadisesine ilgisi ile açıklanamaz. Koyu bir dindar olan ve atalarının Moğol yasalarını bırakıp devletini İslam şeriatı ile yöneten Şahrüh, Kuran ve Hadis'e dayalı bir *Mirâc-nâme* hazırlamak istemiş olabilir (Gruber 2008: 266).

Mirâc-nâme'nin Uygur harfli yazması İstanbul'da bir sahaftan A. Galland tarafından 1672-73'te 25 kuruşa satın alınarak Fransa'ya götürülmüş ve orada Bibliothèque Nationale'e teslim edilmiştir. Pavet de Courtille eserin Arap harfli nüshasını, Fransızca'ya tercüme etmiş ve Thackston ve Gruber Uygur harfli metni İngilizceye çevirmiştir (Courteille 1882); (Thackston 1994). Ayrıca Gruber Uygur harfli nüshada bulunan minyatürleri ve dönemin resim anlayışını ayrıntılı olarak incelemiştir (Gruber 2008).

Uygur harfli *Mirâc-nâme*'nin 1500'lü yıllarda Herat'tan İstanbul'a gelebilmesi için birkaç ihtimal vardır. İlk olarak Timurular-Osmanlı edebî alışverişi, diplomatik temas ya da savaş ganimeti şeklinde İstanbul'a ulaşmış olması fikri. İkinci bir ihtimal ise Akkoyunlu Uzun Hasan'la meydana gelen savaşlarda eserin İstanbul'a gelmiş olabileceği fikri. Diğer bir ihtimal ise Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed'in babası ile arası bozulup 1474 yılında Osmanlıya sığındığında bu yazmayı da yanında getirmiş olabileceği fikridir. Nitekim dönemin Osmanlı kronikleri Türkmen prensini Osmanlı sanatlarına esin kaynağı olarak zikretmektedirler. Böylece *Mirâc-nâme*'nin yolu muhtemelen Timur'dan Akkoyunlulara, oradan da Osmanlılara geçmiştir (Gruber 2008: 336).

Mirâc-nâme'nin Arap harfli yazması ise *Tezkiretü'l-Evliyâ* ile birlikte bir mecmuanın içinde bulunmaktadır. Bu eserde de herhangi bir müstensih veya tarih kaydı bulunmamaktadır. Ancak *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da şöyle bir kayıt bulunmaktadır. "Tarih tokuz yüz on yétide Receb ayının yigirmisinde Mısrda Nûre'd-dîn 'Alî Bin Kîçkine Seyyid 'Alıyyü't-Talîkanî bitidi." (Kuğu 2006: 222). Her iki metni de aynı kişinin istinsah ettiği kesindir. Dolayısıyla Uygur harfli yazmanın 1436'da yazılışından 75 yıl sonra 1511 yılında Mısr'da Nureddin Ali Bin Kîçkine Seyyid Aliyyü't-Talîkanî adlı bir şahsın her iki metni de Uygur harfli nüshadan Arap harflerine aktardığı anlaşılmaktadır. Gruber, Memlûk Sultanı Kansu Gavri'nin Peygamber'in miracı ile ilgili şiirlerinin bulunduğunu ve sultanın isteği üzerine, Uygur harfli nüshanın Herat'tan Mısr'a gönderilmiş olabileceğini ileri sürmektedir

(Gruber 2008: 268). İstanbul'a gelişi ise 1512'de Osmanlı Mısır'ı fethettiğinde elde edilen ganimetlerle beraber olmalıdır.

Uygur harfli metin altmış sekiz varaktan oluşur. Yazmanın elli yedi varağında altmış adet minyatür ve on varağında ise yalnızca metin bulunmaktadır. Her varağın üstünde altın harflerle yazılmış Arapça metin ile birlikte alt tarafta altın çerçeve içerisinde siyah mürekkeple yazılmış Uygur harfli yazı ve minyatür bulunmaktadır. İstanbul'a getirildikten sonra eserin boş bölgelerine Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bölümler eklenmiştir. Osmanlıca yazılar genellikle üst kısımda Arapça metinle Uygurca metnin arasına, sayfanın altına veya kenarına yazılmıştır. Osmanlıca yazılar genellikle yazmadaki minyatürleri açıklamaktadır ve bu yazıyı yazan kişi muhtemelen hem Arapçayı hem de Uygur yazısını bilen birisidir. XV. yy. sonlarında İstanbul'da hem Uygur yazısı okuyabilecek hem de Arapça bilebilecek kişi muhtemelen Fatih'in yazıcılarından Abdurrezak Bahşi'dir (Gruber 2008: 337). Fatih'in Uzun Hasan'a karşı yaptığı başarılı seferleri anlatan *yarlıg* metninin yazıcısı olan Abdurrezak Bahşi aynı zamanda Uygur harfli *Atebetü'l-Hakayık*'ın da müstensihidir (Sertkaya 1988: 298). Arap harfli nüsha ise on iki varaktan oluşur ve Allah'ın isim ve sıfatları, Hz. Muhammed'in adı ve sıfatları, ayet ve hadisler, miraç gecesi, cennetin kademeleri gibi önemli isim ve yerler altın harflerle yazılmıştır.

Mirâc-nâme XV. yy. Timurlular döneminin bir ürünüdür ve dönemin diğer eserleri olan Uygur harfli *Bahtiyâr-nâme* ve *Tezkiretü'l-Evliyâ* gibi eserlerle dil açısından büyük bir farklılık göstermez. M. F. Köprülü'ye göre bu eserlerin dilleri dönemin müşterek Orta Asya edebî dilinin bir yansımasıdır (Köprülü 1978b: 279). S. Çağatay'a göre de metin 1436 yılında istinsah edildiği için kuvvetle muhtemel XIV. yüzyılda yazılmış olmalıdır (Çağatay 1977: 175). J. Eckmann *Fundamenta*'da Harezmi Türkçesi üzerine yazdığı alanın en temel kaynaklarından biri olan yazısında, Harezmi Türkçesi eserleri içerisine *Mirâc-nâme*'yi de dâhil etmiş ve dönemin gramer yapısını ortaya koyarken *Mirâc-nâme*'de görülen gramatikal yapılardan da faydalanmıştır (Eckmann 1979: 188). Köprülü'nün *Mirâc-nâme*'yi Çağatayca yerine müşterek Orta Asya edebî diline bağlaması, ayrıca Eckmann'ın *Mirâc-nâme*'yi Harezmi Türkçesi eserlerine dâhil etmesi, sonraki dönemlerde Harezmi Türkçesi ve Türk Dili tarihi çalışmalarında kabul edilen bir ölçüt halini almıştır.

Mirâc-nâme'nin giriş kısmında eserin *Nehcü'l-Ferâdis* adlı bir kitaptan Türk diline çevrildiği yazmaktadır. Ancak eserde bahsedilen *Nehcü'l-Ferâdis*, S. Çağatay'a göre Harezmi Türkçesiyle yazılmış *Nehcü'l-Ferâdis* olamaz. Metinler birbirine yakın olsa bile birbirinin aynısı değildirler (Çağatay 1977: 175). Eckmann da *Mirâc-nâme*'nin tercüme edildiği *Nehcü'l-*

Ferâdis'in Farsça olabileceği fikrindedir (Eckmann 1991: 57). Ancak S. Çağatay'ın "...Buna yakın olan metin *Nehcü'l-Ferâdis*'te vardır, fakat asla bu Paris yazmasının aynısı değildir" iddiasına karşılık *Mirâc-nâme* ve Harezmi Türkçesiyle yazılmış *Nehcü'l-Ferâdis* karşılaştırıldığında konunun işleniş ve akışı ile içeriğindeki büyük benzerlik dikkatlerden kaçmamaktadır.

Mirâc-nâme ile Nehcü'l-Ferâdis'in Metin Yapısının Karşılaştırılması¹

Mirâc-nâme girişinde kitabın adı, hangi eserden çevrildiği ile ilgili kısa bir bilgi verilir.

1b/1 Şükr ü sipâs ü sitâyiş ol kâdir lem-yezel on sikiz miñ
 ʿâlemni yaratқан төретген мүнөззех бир ü bar (2) irklik Tiñri
 teʿâlâğa *celle celâle ve tekaddes esmâʿuhu velâ âlihi ğayrih*. Yana
 yüz miñ şalavât ve tahiyât Tiñri teʿâlânıñ (3) ħabîbi, yüz yigirmi dört
 miñ peygamberniñ serveri Muħammed Resûlü'llâhnıñ cânığa
 tigsün üküş rahmet (4)

Resûl ʿaleyhi's-selâmniñ evlâdı bile çehâr-yârığa tigsün
rıdvâna'llâhu ʿaleyhim ecmâʿîn. İmdi bilgil kim bu kitâbnıñ (5)
 atı Mi'râc-nâme durur. Nehcü'l-Ferâdis atlık kitâbdın Türk tilige
 ivürdük köp kişilerge (6) fâyide tigsün dip. Tiñri teʿâlânıñ tevfiķi
 birle tamâm bitilip ħalâyıqnıñ köñli közige şîrîn körüngey.

Metnin başladığı kısım *Nehcü'l-Ferâdis*'te miracın anlatıldığı *yetinç faşl* (yedinci bölüm) ile aynı şekilde İmam Begavî'nin hadisiyle başlar. Enes İbni Mâlik'ten aktarılan hadis *Nehcü'l-Ferâdis*'te ve *Mirâc-nâme*'nin Uygur harfli ve Arap harfli yazmalarında Arapça olarak bulunmaktadır. Daha sonra *Nehcü'l-Ferâdis*'te olduğu gibi *Mirâc-nâme* metni de hadisi tercüme eder. Bu bölümler her iki metinde de aynı devam etmekte ancak bazı kelimelerde ve gramatikal yapılarda değişiklik gözlenmektedir.

Nehcü'l-Ferâdis	Mirâc-nâme
-----------------	------------

¹ Nehcü'l-Ferâdis metni için J. Eckmann'ın eser üzerinde yaptığı çalışmadan faydalanılmıştır (Eckmann 2014). *Mirâc-nâme* metninin İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 2848'de kayıtlı bulunan Arap harfli nüshası tarafımızdan okunmuş olup, Uygur harfli nüshası için O. Fikri Sertkaya'nın çalışmasından faydalanılmıştır (Sertkaya 1968). Nüshalar arasında birkaç kelime haricinde fark yoktur, dolayısıyla çalışmamızın gramatikal inceleme kısmı Fatih 2848'e nüshasına dayanarak oluşturulacaktır.

<p>[52/11] Hādīs ma'nīsi ol turur kim Enes İbnü Mālik rivāyet kıılır:</p>	<p>1b/10 Bu hādīsniñ ma'nīsi andağ turur kim Enes İbni Mālik Resül 'aleyhi's-selāmdın rivāyet kıılır kim:</p>
<p>Peygāmbēr 'as.ka [52/12] mi'rāc tüninde Cebre'ıl 'as Burāk keldürdi, yügen urulmuş, eyer urulmuş.</p>	<p>Cibril 2a/1 mi'rāc tünide kitip miniğ üçün bir Burāk kiltürdi iyerlik yügenlik.</p>
<p>Kaçan kim Peygāmbēr [52/13] 'as. Burākka münmek tiledi erse Burāk çalıklık kııldı.</p>	<p>Resül 'as. Burākka 2a/2 mineyin dise Burāk kıoymas irdi.</p>
<p>Cebre'ıl aydı: Ey Burāk Muḥammedke mü çalıklık [52/14] kıılır-sen? Hīç kimerse münmedi saña Muḥammeddin 'azizrek Hağ te'ālā katında, Muḥammeddin hürmetligrek tedi erse, [52/15] Burāk tölendi tağı teri ağa başladı.</p>	<p>Cibril ayttı: Yā Burāk, Muḥammedtin 'azizrak saña Tiğri te'ālā dergāhında 2a/3 hīç kimerse minmedi dip didi irse, Burāk tirilep tiri ağa başladı.</p>
<p>Mālik atlığ şaḥābe rivāyet kıılır 'Alī rażhu'nuğ kıız qarındaşı Umm-i Hānīdin.</p>	<p>Yana Mālik atlığ şaḥābe 'Alīniñ 2a/4 kıız qarındaşı Umm-i Hānī atlığdın rivāyet kıılır kim:</p>
<p>[52/16] Umm-i Hānī aytur: Peygāmbēr 'as. bir keçe bizke konuğ boldı. Cüftüm Hübeyre tağı ḥāzır erdi. Erte boldı erse, Peygāmbēr [52/17] 'as. aytur: Yā Umm-i Hānī, men saña bir 'aceb ḥikāyet aytu bereyin mü? tedi erse, men aydım: Yā Resülü'llāh, aytu bergil! [53/1] tedim</p>	<p>Umm-i Hānī ayttı kim Resül 'as. bir kiçe bizniñ ivde 2a/5 konağ irdi. İrte bile kıopup ayıttı kim: Bu kiçe maña 'aceb işler boldı dip. Bizler sorduk: Yā Muḥammed, 2a/6 ni iş boldı dip. Resül 'as. ayttı: Min ḥikāyet kıılayın işitiñiz dip. Resül 'as. 2a/7 ayıttı:</p>

erse, Peygamber  as. aydı:

Bu keçe Cebre il ta ı M k il ma a keldiler ta ı bir c nvar kelt rdiler. Ol c nvar atı Bur k [53/2] erdi. Ederi ta ı y geni uru lu .  atırdın ki igrek, i ekdin ulu ra , yüzi  dem  yüzi me izlig,  udru ı [53/3] ta ı toyna ı inek  udru inga ta ı toyna larına me zer.

Bu kiçe Cibr l  as. yitmi  mi  feri teler birle yana M k yil da ı ma a kildiler. Bur k atlık bir c nver 2a/8 kilt rdiler. İyerlik y genlik irdi.  acirden ki ikrek i ekdin ulu ra . Yüzi  dem  2a/9 yüzi dik, kuyru ı toyna ları inek dik.

Mir c-n me'nin düzenleyicisi eseri *Nehcü'l-Fer dis*'in metin yapısına bağlı kalarak oluşturmuştur. Bu düzenlemede araya farklı bir bilgi girmez, ancak ufak tefek eklemeler ya da çıkarmalar bulunmaktadır. Örneğin *Nehcü'l-Fer dis*'te Peygamber'in mirac gecesinde Bur k'ı yanına Cebrail ve Mikail ile getirirken, *Mir c-n me*'de Cebrail ile Mikail'in yanında yetmiş bin melek hazır bulunmaktadır. Ayrıca miracın  ahitlerinden  mm  H n  ile ilgili olan rivayet üzerinde de birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bunun temel sebebi Hz. Peygamberin amcasının kızı olan  mm  H n 'nin İsl miyet'ten önceki e i Hübeyre'nin *Nehcü'l-Fer dis*'te adının geçmesidir. Ümmü H n  Mekke'nin fethedildi i gün müslüman olmasına rağmen, Hübeyre müslüman olmayarak fetihten sonra Necran'a ka mı  ve orada  lm  tur (Kandemir 2012: 321). *Nehcü'l-Fer dis*'teki anlatımda Hübeyre'nin bulunması kuvvetle muhtemel *Mir c-n me* düzenleyicisine pek mümkün g z kmemi  olacak ki metinden bu kısmı çıkarılmıştır.

Mir c-n me'nin *Nehcü'l-Fer dis*'le koşut süren yapısı, *Mir c-n me*'ye eklenen yeni bir bilgi ile kesilir. Metnin bu kısmına düzenleyici "yana bir kit bda" (yine başka bir kitapta) diyerek giriş yapar. Böylece metni düzenleyen kişinin sadece *Nehcü'l-Fer dis*'ten faydalanmadı ı, başka kaynaklara da bakarak *Nehcü'l-Fer dis*'te bulunmayan kısımları tamamlama yoluna gittiği anlaşılmaktadır. Yeni bilgilerin metne girmesi neticesinde olsa gerek ki, S. Çağatay metnin *Nehcü'l-Fer dis*'e yakın olduğunu ancak *Mir c-n me* metniyle kesinlikle aynı olmadığını d  nmektedir (Çağatay 1977: 175). *Nehcü'l-Fer dis*'ten alınan bilgilerde rav lerden bahsedilmesine rağmen eklenen mirac anlatımlarına "yana bir kit bda"  eklinde ba lanması yeni eklenen bilgilerin kaynağını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak eklenen bilgilere bakıldığında çoğunlukla İbni Abbas'tan nakledilen hadisler

olduğu tespit edilmektedir. Metinlerin koşut olduğu Burâk'ın özelliklerinin anlatıldığı son cümledeki kuyruk ve ayaklarının ineğe benzemesi, İbni Abbas'tan nakledilen hadiste kuyruk ve ayağın ata benzemesi şeklindedir. Nitekim Anadolu sahasında yazılan manzum ve mensur Mirâc-nâme'lerde Burâk'ın kuyruk ve ayakları deveye benzemektedir (Akar: 1987: 255-256; Alkan 2015).

Mirâc-nâme'ye eklenen yeni bilgiler çeşitli motifler içermektedir. Bu motifler *Nehcü'l-Ferâdis*'teki sade anlatımı süsleyerek metnin diline canlılık katar. Metin düzenleyicisi bu unsurları birleştirip tek bir metin hâline getirmekte de ustaca bir üslup kullanmıştır. Bu kısımda Cebrail, Peygamber'e cennetten kevser suyu getirir ve Peygamber kevser suyuyla temizlenir. Cebrail'in kanatlarına kevser suyunu döktüğünü görünce Peygamber "niçin böyle yapıyorsun?" diye sorduğunda Cebrail kevser suyunu kıyamet gününde cehennem ateşinden korunmak için döktüğünü söyler. Metin düzenleyicisi burada bir art gönderim yaparak her iki metnin en son bahsettiği konu olan Burâk'ın Cebrail, Mikail -ayrıca Mirâc-nâme'de yetmiş bin melek- ile birlikte gelmesine atıf yapar. Böylece tekrar iki metin anlatıma koşut olarak devam eder.

Nehcü'l-Ferâdis	Mirâc-nâme
<p>eger yerde yürimekke kaçd kılsam bir adımı munda basar [53/4] taçı bir adımı köz uçı yeterde basar. Ve eger üstün barmakça kaçd kılsam kuş teg havâda uçar.</p> <hr/> <p>Biz [53/5] üçegü barduk Beytü'l-Mağdisğa. Mescidü'l-Akşâğa kirdük erse, bakar-men, cümle peygâamberler hâzır bolmışlar, maña aydılar:</p>	<p>2b/4 yerde yürüsem bir mağanı munda bir mağanı köz uçıda 2b/5 basar irdi. Kök sarı çılavdasam kuş dik uçar irdi.</p> <hr/> <p>Ol zamân bu cümle ferîşteler birle Beytü'l- Mağdisğa 2b/6 barduk dağı Mescid-i Akşâğa kirdük. Körer-min İbrâhîm, Musâ, 'İsâ başlık barça peygâamberler andan barçaları kilip 2b/7 maña selâm kıldılar, dağı ayıttılar:</p>

Mirâc-nâme metninde anlatımlar daha fazla ayrıntılıdır. Bu sebeple düzenleyici araya sürekli ek bilgiler eklemektedir. Bu kısımda diğer peygamberler *Nehcü'l-Ferâdis*'te geçmeyen bir karşılımda bulunurlar.

Mirâc-nâme metni bu şekilde araya farklı bazı bilgiler girmesiyle birlikte yeniden orijinal anlatıma dönerek koşut bir şekilde devam eder.

Metinler karşılaştırılırken bu kısımdan itibaren anlatılan farklı olaylar sadece belirtilecek koşut içerik gösterilmeye devam edilecektir.

Nehcü'l-Ferâdis	Mirâc-nâme
<p>[53/6] Yâ Muḥammed, sen imâmluk kılgıl, biz cümle saña iktidâ kılalıñ tediler erse, men taḳı imâmetlik kıldım. Cümle peygâamberler [53/7] maña iktidâ kıldılar.</p> <hr/>	<p>2b/9 Yâ Muḥammed, siz imâmetlik kılıñız, biz sizge iktidâ kılıp namâz kılalı dip. Min imâmetlik kıldım, barça namâz kılduḳ.</p> <hr/> <p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p> <hr/>
<p>Andın soñ havâka aştuḳ. ilk ḳat kökke yettük erse;</p> <hr/>	<p>3a/1 Bes andın aşıp barduḳ irse Tiñri te'âlânıñ fermâni birle evvelḳı yittük.</p> <hr/> <p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p> <hr/>
<p>Cebre'il 'as. aydı: Ey kök ḳapuḳını [53/8] saḳlağan ferişte, ḳapuḳını açḳıl tedi erse, ol ferişte aydı: Sen kim sen.</p> <hr/>	<p>3a/3 Cibrîl işik ḳaḳıp ol işik saḳlaḳuḳı ferişteni çarladı irse 3a/4 kök ḳapuḳını saḳlağan ferişte kim sin dip sordı.</p> <hr/>
<p>Cebre'il 'as. aydı: Men [53/9] Cebre'il turur-men, taḳı ḳatımda Muḥammed Resûlu-llâh bar turur tedi erse, kök ḳapuḳını açtılar taḳı aydılar: hoşluḳ bolsun [53/10] Muḥammedke, neme yaḳşı kelmek keldi tedi.</p>	<p>Cibrîl ayttı: Cibrîldür-min, miniñ birle Muḥammed bar durur dip. 3a/5 Ol ferişte ayttı: Yâ Resûl, kilgü çağıñ boldı mu dip, sivünüp kök ḳapusın açtı. Maña selâm kıldı. 3a/6 Min selâm cevâbını birdim. Ol ferişte ayttı: Yâ Muḥammed, hoş kildiñ, kirgil kök 'âlemini müşerref</p>

	<p>kılgıl dip.</p> <hr/> <p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p> <hr/>
<p>Kaçan kim ilk kat kökke kirdük erse, baçar-men, bir şahş turur. Cebre'il 'as. aydı: [53/11] Yâ Muhammed, bu ataş Ādem peygâmbere turur, muşa selâm kılgıl tedi erse, men taşı selâm kıldım. Ādem peygâmbere taşı cevâb yarlıkadi, [53/12] aydı:</p> <hr/>	<p>3a/8 Yana bir kişini kördüm. Cibrîl ayttı: Bu Ādem peygâmbere durur. Aşa selâm kılgıl dip. Min barıp Ādemğa selâm kıldım irse, 3a/9 Ādem selâm cevâbın birip ayttı:</p> <hr/>
<p>hoşluk bolsun edgü oğulka, peygâmbere oğulka.</p> <hr/>	<p>Yâ Muhammed hoş kildiñ, şafâ kiltürdüñ, idgülük bolsun sarğa.</p> <hr/>
<p>Andın soñ baçar-men, Ādem peygâmbereñ sağ yanında neerseler [53/13] körer-men, taşı Ādem peygâmbere 'as. sağ yanına baçar taşı şâdimân bolur, küler; taşı sol yanına baçar, kadguluğ bezmân [53/14] bolup yığlar.</p> <hr/>	<p>Andın soñra kördüm 3a/10 kim Ādem 'as. oñ yanına baķıp sivinüp küler irdi, sol yanına baķıp kayguluğ bolup yığlar idi.</p> <hr/>
<p>Men aydım: Yâ Cebre'il, bu ne aħvâl turur kim Ādem peygâmbere kılar? tedim erse, Cebre'il 'as. aytur:</p> <hr/>	<p>3a/11 Cibrîdin sordum kim: Ādem ne işte durur dip. Cibrîl ayttı:</p> <hr/>
<p>Ādem [53/15] peygâmbereñ sağ yanındaki enbiyâlar taşı evliyâlar taşı edgü kullar ervâhı turur; anlarğa baçar,</p>	<p>Ādemniñ oñ yanında enbiyâ evliyâlar mü'mîn kullarınıñ 3a/12 ervâhı durur, alarğa baksa köñli hoş bolup küler.</p>

<p>könli hoş bolur [53/16] tağı küler;</p>	
<p>sol yanındaki kâfirler tağı ôâlimler tağı müşrikler ervâhı turur, anlarğa kadğurur tağı yığlar erdi.</p>	<p>Yana sol yanında kâfirler ôâlimler müşrikleriniñ 3a/13 ervâhı durur, alarğa baksa kayğuluğ bolup yığlar.</p>
	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Andın soñ aştuğ, [53/17] ekinç kat kök çapusuña yettük.</p>	<p>3b/4 Bes andın ötüp ikinçi kökke yittük.</p>
	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Cebre'îl 'as. ekinç kat kök çapuşını saklağan feriştelege aydı, ol tağı cevâb [54/1] berdi. Tağı kök çapuşını açdılar, bile tağı kirdük.</p>	<p>3b/5 Cibrîl ışık çapuşın çakıp çarladı irse kim-sin dip ün kildi. 3b/6 Min Cibrîl-min. Miniñ bile Muḥammed Resüllü'llâh bar didi. [Ol ferişte sivünçlüğ bolup] derhâl kök çapuşını açtı.</p>
	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Baçar-men, ekki şahş bar. Cebre'îl 'as. aydı: Yâ Muḥammed, bu ekki şahşınıñ biri [54/2] 'îsâ peygâMBER turur tağı biri</p>	<p>3b/11 Yana andın iki kişi kördüm. Bular kim durur dip sordum. 3b/12 Cibrîl</p>

<p>Yaḥyā peygāber turur.</p>	<p>ayttı: Biri Yaḥyā peygāber, birisi Zekerıyyā² peygāber durur dip.</p>
<p>Bularğa selām kılğıl! [54/3] tedi erse, men taḳı selām kıldım, anlar taḳı selāmumğa cevāb ḳaytardılar taḳı aydılar: Ööşlük bolsun ḳarındaşımız Muḥammedge [54/4] taḳı hoşlük bolsun ḳarındaşımız edgü peygāberḳa tediler.</p>	<p>Alarğa selam kıldım, alar ayttılar: Yā Muḥammed, hoş kıldıñ, 3b/13 kök ʿālemini müşerref kıldıñ, Tiñri teʿālāñın soyurğalı ḳutluk bolsun dip.</p>
<p></p>	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Andın soñ aştuḳ, üçinçi ḳat kök ḳapuğına tegdük erse, [54/5] Cebreʿil ʿas. ḳapuğ saḳlağan feriştedin ḳapuğın açmak tiledi erse, ol ferişte sordı: Kim sizler? tep. Cebreʿil ʿas. [54/6] burunkılarḳa cevāb aymış teg aydı erse, ol taḳı maña ḳapuğ açtım taḳı maña merḥabā tedi.</p>	<p>3b/14 Yana ötüp üçünçi kökke yittük. 3b/15 Cibrîl ışık ḳaḳıp çarladı irse, kök ḳapuğı saḳlağan ferişte kim-sin dip sordı irse, Cibrîl 4a/1 ayttı: Cibrîl-min. Bes minin birle Muḥammed bar dip. [Ek bilgi] Ol ferişte ayttı: Yā Muḥammed, 4a/2 Tiñri teʿālāñın soyurğalığa müşerref bolğıl dip.</p>
<p></p>	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Baḳar-men bir şaḥş bar kim hîç kimerse anıñ [54/7] cemālınğa yetmes. Tolun ay</p>	<p>4a/4 Andın soñ aşıp bir şafālğ yirde iki kişi kördüm. 4a/5 Birisiniñ yüzi tolunay</p>

² Miraç olayı ile ilgili metinlerin tamamında ikinci kat gökte Hz. Muhammed'in Hz. İsa ve Yahya peygamberle karşılaşmasından bahsedilmektedir

meñizlig yüzi kumiyur. Men aydım: Yâ Cebre'îl, bu kim turur? tep tedim erse, Cebre'îl aydı: Bu [54/8] qarındaşıñ Yûsuf peygâmbere turur tedi erse, men taķı selâm kıldım, ol taķı selâm kıyardı taķı aydı:	dik irdi. Bu ne kişiler durur dip sordum irse, Cibrîl ayttı: Bu Ya'kûb peygâmbere ³ bile 4a/6 Yûsuf peygâmbere durur. Min barıp alarğa selâm kıldım, alar selâm cevâbın birip ayttılar:
hoş keldiñ, qarındaşıñ! [54/9] Va'ede kılduķ erdi kim Muḥammed Resûlu'llâh kelgey, körgey-biz tep.	Yâ Muḥammed, hoş keldiñ, 4a/7 bizge sini Tiñri te'âlâ va'ede kılmış irdi kim Muḥammedni sizge körgüzeyin dip.
Şükür ol Tañrıķa kim siziñ mübârek cemâliñizni bizge körgüzdi [54/10] tedi.	Yüz miñ şükr kim mübârek dîdârıñı 4a/8 kördük.
	<i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i>
Andın soñ aştuķ. Taķı tørtünçi kat kök kapuğınğa tegdüκ erse, ol kapuğ saklağan ferişte bayaķı teg [54/11] su'âl kıldı, Cebre'îl bayaķı teg cevâb berdi. Ol taķı kapuğnı açtı taķı merḥabâ tedi.	4a/13 Yana andın aşıp tørtünçi kökke 4a/14 yittük. Cibrîl işikni kaçıp çarladı irse ol ferişte sivünçlüğ bolup, işik açıp maña selâm kıldı, 4a/15 dağı ayttı: Yâ Muḥammed, hoş keldiñ, Tiñri te'âlânıñ soyurğalığa müşerref bolgıl dip. ⁴

³ Miraç ile ilgili metin ve hadis anlatımlarının tümünde göğün üçüncü katında Hz. Muhammed'in Yusuf peygamberle karşılaştığı yazmaktadır. Hz. Yusuf'un babası Yakub peygamberin metne girmesi, derleyicinin göğün ikinci katında metinlerde olmayan Hz. Yahya ile babası Hz. Zekeriyya'yı bir arada göstermesi gibi, esere bu türden müdahalelerde bulunduğunu göstermektedir.

⁴ Miraç ile ilgili hadis ve eserlerde Hz. Muhammed'in göğün dördüncü katında İdris peygamberle karşılaştığı görülmektedir. Ancak bu kısım Mirâc-nâme metninden çıkarılmıştır. Eserde Hz. Muhammed göğün altıncı katında Hz. Nuh ve İdris peygamberle karşılaşmış selamlaşmıştır.

<p>[54/14] Andın soñ aştuğ. Tağı beşinç kat [54/15] kök қапуғınға tegdük erse, ol қапуғ сақлаған feriştege Cebre'il bayağı teg cevāb aydı, ol tağı қапуғını açtı tağı merħabā tedi.</p>	<p>Yana andın aşıp 4b/1 bişinç kökke yittük. [Ol kök altundın yaratılmış irdi.] Cibril işik қақıp sözledi irse ol ferişte 4b/2 sivünçlüg bolup işikni açıp maña selām kıldı, dağı ayttı, hoş kıldıñ yā Muħammed, Tiñri te'alānıñ 4b/3 soyurğalığa müşerref bolğay-sin dip maña du'ā kıldı.⁵</p>
<p><i>Nehcü'l-Ferâdis'teki bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.</i></p>	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>[55/6] Andın aştuğ. Altınç kat kök қапуғına [55/7] tegdük erse, ol қапуғ сақлаған ferişte bayağı teg su'al kıldı erse, Cebre'il 'as. bayağı teg cevāb aydı, ol ferişte tağı [55/8] қапуғını açtı.</p>	<p>4b/6 Andın 4b/7 aşıp altınç kökke yittük. [Ol kök inçüdin yaratılmış irdi.] Cibril işik қақtı irse ol işik сақлаған 4b/8 ferişte işik açıp maña selām kıldı.</p>
<p><i>Bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.</i></p>	<p><i>Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.</i></p>
<p>Baçar-men, bir köşk bar, ol köşk üzesinde bir kimerse bar kim teni ijen tüklüg turur tağı қатında үкüş [55/9]</p>	<p>4b/10 Andın aşıp bir köşk üze bir kişi kördüm. 4b/11 Boyı tüklüg kişi irdi. Anıñ қатında ҳалāyık көp irdi.</p>

⁵ Nehcü'l-Ferâdis'te bu kısımda Hz. Harun ve İsrailoğulları kavminin görülmesinden, kavmin bir kısmının beyaz, bir kısmında kırmızı elbise giymesinden bahsedilmektedir. Mirâc-nâme metninde ise göğün beşinci katında Peygamber, İsmail, İshak, Harun ve Lut peygamberle karşılaşır. Ayrıca kıyamet günü cehennemi alevlendirecek olan ateşten bir deniz görür

<p>kimerseler bar.</p> <hr/> <p>Men aydım: Yâ Cebre'il, [55/10] bu kim turur? tedim erse, Cebre'il 'as. aydı: Bu Mūsā peygāmbere turur, tedi erse Mūsā maña merhabā kıldı, taķı aydı: Ey maña Őefkatlıĝ [55/11] ĝarındaŐım Muħammed, hoŐ keldiñ! tedi.</p> <hr/> <p>Ğaçan kim Cebre'il maña iŐāret kıldı kim aŐĝıl tep, Mūsā 'as. yıĝlayu [55/12] baŐladı erse, Cebre'il 'as. aydı: Yâ Mūsā, niŐe yıĝlar-sen? tedi erse, Mūsā peygāmbere 'as. aydı:</p> <hr/> <p>Men andaĝ saĝınur [55/13] erdim kim cümle peygāmberelelerin benim derecem maĝāmum yükey tep taķı ümmetim üküŐ tep.</p> <hr/> <p>Bu Muħammed mendin soĝ keldi, taķı munuĝ [55/14] derecesi mendin aŐtı, taķı munuĝ ümmetleri benim ümmetlerimdin üküŐ boldı taķı munuĝ ümmetleri meniñ ümmetlerimdin burun uçmaĝķa [55/15] kirgey tedi erse, Ğaĝdın Mūsā peygāmbereķa vaħy keldi:</p> <hr/> <p>Yâ Mūsā, men seni taķı ümmetiñni fir'avdın ĝutĝarmadım-mu, saña taķı</p>	<p>Min ayttım: Bu ni kiŐi durur dip. Cibril ayttı: 4b/12 Bu Mūsā peygāmbere durur 'aleyhi's-selām. Min barıp selām kıldım, Mūsā selām cevābın birip ayttı: Yâ Muħammed, hoŐ kildiñ, 4b/13 Őafā kiltürdüñ dip.</p> <hr/> <p>Cibril maña yürüĝil, yuĝarı aŐĝıl dip. Ol zamān Mūsā yıĝlayu baŐladı. 4b/14 Cibril ayttı: Yâ Mūsā, ne üçün yıĝlayur-sin? dip. Mūsā ayttı:</p> <hr/> <p>Min andaĝ saĝınur irdim kim miniñ maĝāmım 4b/15 derecem barĝadın yuĝarı durur dip.</p> <hr/> <p>Muħammed mindin soĝra kilip derecesi mindin yuĝarı boldı daĝı ümmetleri miniñ ümmetlerimdin köp boldı daĝı 5a/1 ümmetleri miniñ ümmetlerimdin burun 5a/2 uçmaĝķa kirĝüsü durur dip. Tiñri te'ālādın Mūsāĝa yarlıĝ kildi kim:</p> <hr/> <p>Yâ Mūsā, sini 'ālemĝa Kelimim dip 5a/3 meŐhür kıldım. Yana sini düŐmen</p>
---	--

[55/16] ümmetiğe deryānı yarıp sizlerni deryādın selāmet keçrüp düşmanıyız fir‘avnnı helāk kılmadım-mu taķı seni Kelīmüm tep [55/17] ‘ālemde cilve kılmadım-mu? Bergenimge nişe şükür kılmaz-sen? tedi.

Andın soğ aştuğ. Yetinç kat kök kapuğınğa tegdük erse [56/1] ol kapuğ saķlağan ferişte aydı: Kimler siz? tedi erse, Cebre‘il ‘as. aydı: *(Bu kısım Mirâc-nâme'de yoktur)* [56/3] Ol kapuğ saķlağan ferişte cümle feriştelerge nidā [56/4] kıldı kim: Keliñler, Muḥammed Resūlu’llāh cemāli birle müşerref boluñlar! tedi erse, cümle feriştelere cem‘ boldılar, taķı yetinç köknüñ [56/5] kapuğını açtılar taķı cümle feriştelere maña berekāt birle du‘ā kıldılar.

Körer-men bir adım ornı ḥālī ermez, cümle kök [56/6] üzesi ferişte birle toluğ turur.

Andın soğ aştuğ [56/7] taķı Beytü’l-Ma‘mūrķa tegdük. Baķar-men, bir uluğ yaşığ abuşķa saçı taķı meḥāsini aķ erdi zeberceddin [56/8] minber üze olturmış taķı arkasını Beytü’l-Ma‘mūrķa tayamış

belāsıdın kıtķardım. Birgenimge ne üçün şükür kılmaz-sin? dip.

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.

5a/5 Yana andın ötüp yitinç kökke yittük. Cibrīl işik 5a/6 kaķıp çarladı irse ol işik saķlağan ferişte sivünçlüğ bolup işik açtı. Biz kirdük. Ol ferişte 5a/7 ayttı: Yā Muḥammed, ḥoş kildiñ, bizni müşerref kıldıñ, sin dağı müşerref bolğay-sin.

5a/8 Bes ol kök nürdın irdi. İv ornıça ḥālī irmes irdi. 5a/9 Barça feriştelere tolay irdi.

Yana andın ötüp bir uluğ köşik kördüm. Ol köşikniñ ileyinde bir uluğ 5a/10 minber [bar] irdi yaşığ zebercedtin. Bir aķ saķllıķ kişi ol minber üstinde olturup ol köşikke tayanmış irdi.

<p>tağı katında ḥalāyık üküş turur.</p>	
<p>Men aydım: Yā Cebreʿil bu [56/9] kim turur? tep aydım erse, Cebreʿil ʿas. aydı: Bu ataş İbrāhīm peygāmbere ʿas. turur tedi erse, bardım, selām kıldım,</p>	<p>5a/11 Bu kim durur dip sordum irse Cibrīl ayttı: Bu uluğ ataş İbrāhīm peygāmbere durur. Min barıp selām kıldım.</p>
<p>[56/10] ol tağı cevāb kıyardı tağı aydı: Öoşluk bolsun oğlumka! tedi. Cebreʿil ʿas. aydı: Yā Muḥammed, seniñ maḳāmıñ tağı [56/11] ümmetleriñ maḳāmı bu yer turur tedi.</p>	<p>5a/12 Ol selām cevābın birip ayttı: Yā idgü Peygāmbere hoş kildiñ, kıtluk bolsun dip. Yana Cibrīl ayttı: Siniñ 5a/13 maḳāmıñ basa ümmetleriñ maḳāmı bu yer durur dip.</p>
<p>Andın soñ körer-men ekki türlüḡ ḥalāyık bolır; yarımınıñ tonları kâğıd meñizlig [56/12] aḡ turur tağı yarımınıñ tonları ala turur.</p>	<p>5a/14 Yana bir bölek ḥalāyık kördüm, yarımı aḡ tonluk 5a/15 yarımı al tonluk.</p>
<p>Men aydım: Yā Cebreʿil, bu ḥalāyıklar kimler turur? tedim erse, Cebreʿil ʿas. aydı: [56/13] Yā Muḥammed, bu ḥalāyıklar seniñ ümmetleriñ turur tedi tağı aydı:</p>	<p>Cibrīl ayttı: Bu ḥalāyık seniñ ümmetleriñ durur dip.</p>
<p>Yā Muḥammed, saña destür boldı bu Beytü'l-Maʿmūrka kirseñ tağı [56/14] ziyāret kılsañ kim her kün bu Beytü'l-Maʿmūrka yetmiş miñ ferişte ziyāret kılırlar. Bir kün ziyāret kılgan ekinç kün</p>	<p>5a/13⁶ Yana ayttı: Yā Muḥammed, bu ivge kirip ziyāret kılgıl kim 5a/14 her künde yitmiş miñ ferişte kilip bu ivni ziyāret kılırlar.</p>

⁶ Mirâc-nâme'de cümle Nehcü'l-Ferâdis'teki koşut metinle bir satır yer değıştirmiştir.

[56/15] kılmas tedi erse men taķı Beytü'l-Ma'mūrķa kirdim.

Menim ümmetlerim kim aķ tonluęlar turur, anlarķa taķı Cebre'il destür birdi: [56/16] Sizler taķı Peyęamber birle Beytü'l-Ma'mūrķa kirin! tep, velikin ol ala tonluęlaręa destür bolmadı erse, anlar kirü bilmediler.

[56/17] Andın soğ aştuķ, Sidretü'l-Müntehāķa tegdüķ. Sidretü'l-Müntehā bir uluğ dıraht turur kim anığ mişli yoķ. [57/1] Budaklarının ba'zısı zeberceddin taķı ba'zısı yinçüdin turur. *(Bu kısım Mirâc-nâme'de yoktur)* [57/3] Yapuręaķları fıl ķulaķları meņizlig [57/4] turur taķı mīveleri Hacer atlığ elniğ siņekleri meņizlig turur.

Taķı bu dırahtnığ tüpinde tört çeşme çıkar taķı tört arıķķa [57/5] kirür. Taķı ekki arıķ kim āşķārā aķar, biri Nīl turur, Mışır [57/6] şehrinde aķar, taķı biri Furāt turur kim Kūfe şehrinde aķar.

5a/15 Aķ tonluklaręa ayıttı: Sizler dağı 5b/1 peyęamberiniz bile kiriniz dip destür birdi, al tonluęlaręa icāzet birmedi.

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.

5b/11 Andın ötüp Sidretü'l-Müntehāķa yittük. Sidretü'l-Müntehā 5b/12 digen bir uluğ yıęaķ turur. Butağlarının bir niçesi inçüdin, yaırağları fılniğ ķulaęıdın, 5b/13 mīveleri uluğ yıęaķnıę tüpindin.

Tört bulağ çıkıp tört arığ kirer. [iki] arığnığ üstünü 5b/14 açuķ, iki arığnığ üstünü yapuķ turur. Dağı ol iki arıķ kim üstünü açuķ biri Nīl deryāsı durur kim 5b/15 Mışır şehride aķar, birisi Furāt turur Kūfe şehride aķar.

Taķı ol ekki arıķ kim örtüglüĝ aķar, biri Selsebîl turur uçtmaħķa [57/7] aķar, taķı biri Kevser ħavzıĝa aķar, oķdın katıĝraķ aķar taķı suwı sütđin aķraķ turur taķı ‘aseldin süçüĝ turur.

Ķaçan kim [57/8] Sidretü’l-Müntehâķa tegđim erse, feriştelere maĝa istiķbâl kılı Ķarşu keldiler taķı selâm ķıldılar. Üç ķadeĝ keltürdiler: [57/9] Biriniĝ içinde ħamr bar erdi, taķı birinde ‘asel bar erdi taķı biriniĝ içinde süt bar erdi.

Bu üç ķadeĝni maĝa Ķarşu [57/10] tuttılar erse, men süt ķadeĝini aldım taķı içtim; ħamr ķadeĝini taķı ‘asel ķadeĝini almadım erse ol ferişte aydı: Yâ Muħammed, neme yaĝşu [57/11] ķıldın, bu süt ķadeĝini ihtiyâr ķıldın! Ümmetleriĝ dünyâda ĩmân birle tirilgeyler taķı dünyâdın çıķmışda ĩmân birle [57/12] çıķĝaylar tedi erse, men taķı sewündüm.

Andın soĝ baķar-men, Cebre’il ‘as. öz şüretiĝa kelmiş, altı yüz ķanatını [57/13] yaymış, bir eĝni maşrıķta turur taķı bir eĝni maĝribta turur.

Yana ol iki arıĝ kim üstünü yapuķ durur: Biri Selsebîl suyu durur 6a/1 kim uçmaĝda aķar, birisi Kevser ħavzıĝa barur. Ol iki su süttin aķraķ baldın süçüķreg turur.

Yana 6a/2 feriştelere maĝa utru kilip selâm ķıldılar. Üç ayaķda nime kiltürüp tuta birdiler. Birinde süt yana 6a/3 birinde çāĝır birinde bal.

Min sütüni alıp içtim, ol ikini almadım irse feriştelere ayttılar: Yâ Muħammed, yaĝşu ķıldın kim 6a/4 sütüni alıp içtin Ķarça ümmetleriĝ ĩmân bile dünyâdın Ķarĝaylar dip. Min bu sözge Ķatıķ sivündüm.

6a/5 Yana Cibrîl ayttı: Min bu yirdin aşmas-min dip, ol yirde turup şüretiĝa Ķopuldı. Korer-min ķanatların 6a/6 bir igni maşrıķda, bir igni maĝribde.

Men aydım: Yā Cebre'il, bu ne şüret? tedim erse, Cebre'il aydı: Bu benim [57/14] şüretim turur kim Hâk te'âlâ meni bu şüret üze yaratıp turur tedi.

Andın soñ Cebre'il aydı: Yā Muḥammed, ḳurbet maḳāmıña barğıl [57/15] taḳı aña secde ḳılğıl! tedi erse [men] taḳı ḳurbet maḳāmıña bardım. Hâk te'âlâka secde ḳıldım erse, Hâk te'âlânı köñlüm birle kördüm, [57/16] közüm birle körmedim.

Hâk te'âlâdın maña vaḳy keldi: [57/17] Yā Muḥammed, başıñ kaldurğıl taḳı maña şenâ ḳılğıl! tep vaḳy keldi erse, başımñı ḳaldurdum taḳı aydım: [Arapça kısım]

[58/1] Ma'nîsi ol bolur kim: Ne kim til birle 'ibâdet ḳılınur ḥamd ü şenâ meñizlig, tesbîḥ u tehlîl meñizlig, cümlesi Tañrıka turur; [58/2] taḳı ne kim ten birle 'ibâdet ḳılınur, namâzi rûze ve ḥac meñizlig, [anıñ] taḳı cümlesi Tañrıka turur, taḳı ne kim 'ibâdet ü tã'at kim māl [58/3] birle ḳılınur zekât ve şadaḳa, ḳurbân meñizlig, anıñ taḳı

Min ayttım: Yā Cibrîl, bu ne şüret turur dip. Cibrîl ayttı: Bu meniñ şüretim durur. 6a/7 Min bu şüret bile yaratılmış-min.

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.

6a/8 Yana Cibrîl ayttı: Yā Muḥammed, imdi ḳurbet maḳāmıña barıp secde ḳılğıl dip. Min 6a/9 dağı barıp ḳurbet maḳāmıña yitip secde ḳıldım irse Tiñri te'âlânı köñlüm közi bile kördüm.

Yana ol 6a/10 sã'atte Tiñri te'âlâdın yarlığ boldı kim başıññı kötergil dağı maña ḥamd ü şenâ ayıtkıl dip. Min dağı 6a/11 başım kötergeç ayttım: [Arapça kısım]

Ma'nîsi ol bolur kim: Til birle her ne kim 6a/12 ḥamd ü şenâ tesbîḥ aytılsa yana māl birle şadaḳa zekât ḳurbân her türlüğ tã'at ḳılsa Tiñri te'âlâğa durur. 6a/13 Ol zamân ḥiṭâb kildi: [Arapça kısım]

<p>cümlesi Tañrıķa turur tedim erse, Hâķ te‘âlâdın hıķâb keldi: [Arapça kısım]</p>	
<p>[58/4] ya‘nî dünyâda taķı âhiretde selâmetlik bolsun, ya‘nî hâtim havfıdın taķı âhiret [58/5] ‘azâbıdın kırtulmaķ seniķ üze bolsun, Tañrı te‘âlânıñ raķmeti ve berekâtı, eğgüliki seniķ üze bolsun ey Peyğâmbir tep [58/6] Hâķ te‘âlâdın hıķâb keldi erse, men taķı aydım: [Arapça kısım]</p>	<p>Ya‘nî âhiretneñ kırkunçıdın ‘azâbıdın 6a/14 kıtulmaķ sineñ üze bolsun dağı raķmet berekât idgülik saña bolsun dip. Min ayttım: [Arapça kısım]</p>
<p>ya‘nî Hâķ te‘âlânıñ selâmı [58/7] bizim üze bolsun taķı eđgü kıllar üze bolsun! tep aydım erse, cümle ferisťeler ķaçan kim bu ķurbet derecesini, [58/8] bu kerâmet ü hürmetni kördiler erse, tegme biri aydılar: [Arapça kısım]</p>	<p>6a/16 Ya‘nî kim Tiñri te‘âlânıñ selâmı raķmeti mineñ üze bolsun dağı 6b/1 idgü kıllar üze bolsun dip. Ol zamân cemî‘ ferisťeler bu yanlığ kerâmet hürmetni körip ayttılar kim: 6b/2 [Arapça kısım]</p>
<p>[58/9] ya‘nî tanuķluķ berür-miz kim Tañrı bir ü bar turur, andın öñin tañrı yok turur, taķı tanuķluķ berür-miz kim Muħammed anıñ ķulı [58/10] turur taķı resüli turur.</p>	<p>Ya‘nî tanuğluğ birür-biz kim Tiñri te‘âlâ bir ü bar durur. 6b/3 Andın özge yok turur. Yana tanuğluğ birür-biz kim Muħammed anıñ ķulı ve resüli durur dip.</p>
<p>Andın soñ Hâķ te‘âlâ hıķâb kıldı: Yâ Muħammed, saña ellig namâz farîza kılduķ tün kün içinde. [58/11] Barđıl bu ellig namâznı ümmetiñķa fermânlağıl!</p>	<p>Tiñri 6b/4 te‘âlâdın hıķâb kıldı kim: Yâ Muħammed, saña bir kiçe kündüzde illig vaķt namâznı farîza kıldım, barđıl bu illig 6b/5 vaķt namâznı</p>

tep hiṭāb keldi erse, men taḳı ḳabūl ḳıldım taḳı Mūsā peygāmbere ḳatıḳa keldim.

[58/12] Mūsā ‘as. aydı: Yā Muḥammed, ne işke buyrulduḡ? tedi erse, men aydım: Ellig namazḳa.

Mūsā peygāmbere aydı: Yā Muḥammed, [58/13] ümmetiḡ yaraḡı yetmegey tün kün içinde ellig namāz ḳılmaḳḳa. Men sendin oza kelip turur-men, ḥalāyıḳnı üküş tecrübe [58/14] ḳılıp turur-men, taḳı Benī İsrā‘īl birle üküş zaḥmet ve meşakḳat körüp turur-men. Zīnhār u zīnhār bargıl, Ḥaḳ te‘ālādın [58/15] āsān tilegil! tedi erse, men taḳı bardım.

Ḥaḳ te‘ālāḳa üküş tazarru u zārīlık ḳıldım erse, yana Ḥaḳ te‘ālādın hiṭāb [58/16] keldi kim: Yā Muḥammed, on namāznı saḡa ḳoyduḳ, ḳırḳ namāz birle bargıl tedi erse, ḳırḳ namāz birle Mūsā peygāmbere ḳatıḳa keldim [58/17] taḳı aydım kim: Ḥaḳ te‘ālā maḡa on namāznı baḡışladı, ḳırḳ namāz birle keldim tedim erse, Mūsā peygāmbere ‘as. aydı:

ümmetleriḡa buyurḡıl. Min daḡı ḳabūl ḳıldım daḡı andın yanıp Mūsā peygāmbere ḳatıḳa bardım.

6b/6 Mūsā peygāmbere ‘as. sordı: Yā Muḥammed, Tiḡri te‘ālā saḡa ne iş buyurdı? Min ayttım: Yā Mūsā, tün kün içinde 6b/7 illig vaḳt namāz buyurdı dip.

Mūsā ayttı: Yā Muḥammed, siniḡ ümmetleriḡ illig vaḳt namāz ḳıla almaḡaylar. 6b/8 Min sindin burun kildim, ḥalāyıḳnı köp tecrübe ḳıldım. Benī İsrā‘īl ilidin köp zaḥmetler körüp-min. 6b/9 Bargıl yana der-ḥ‘ast ḳılḡıl. Bolḡay kim ‘ināyet ḳılıp bu illig vaḳt namāzdın Tiḡri te‘ālā bir nimesin baḡışlaḡay.

6b/10 Yana barıp zārīlık ḳılıp yalbardım irse hiṭāb kildi: Yā Muḥammed, on vaḳt namāznı saḡa baḡışladım, 6b/11 ḳırḳ vaḳt namāz ḳılḡıl dip. Yana Mūsā ḳaşıḡa bardım, Mūsāḡa ayttım irse Mūsā ayttı:

Yâ Muhammed, [59/1] yana kayıtğıl, der-ḥ̣ast kılğıl, bu taḳı üküş turur, bolğay kim taḳı ‘afv kılsa tedi erse, yana bardım, [59/2] Ḥāk te‘ālāka zārīlīg kılıp der-ḥ̣ast kıldım erse, Ḥāk te‘ālā kerem ve luṭf kıldı taḳı on namāz bağışladı, otuz namāz [59/3] birle kayıttım.

Taḳı Mūsā peygāberka keldim taḳı Mūsā peygāberka haber berdim kim: Ḥāk te‘ālā maḳa luṭf ve kerem kıldı taḳı on [59/4] namāz bağışladı tep aydım erse, Mūsā peygāber ‘as. aydı:

Yâ Muhammed, ümmetleriñe şefaḳat kılğıl yana kayıtğıl [59/5] Ḥāk te‘ālāniñ luṭfi keremi bī-ğāyet turur, der-ḥ̣ast kılğıl, bolğay kim ḳabūl kılğay tedi erse, yana kayıttım.

Ḥāk te‘ālā [59/6] ḥazretindin der-ḥ̣ast kıldım irse, on namāzni bağışladı, yigirmi namāz birle kayıttım, taḳı Mūsā peygāber ‘as. [59/7] ḳatıña keldim taḳı aydım: Ḥāk te‘ālā yana kerem kıldı, on namāzni bağışladı, [yigirmi namāz ḳaldı tedim erse, Mūsā peygāber ‘as. aydı: Yâ Muhammed, yana kayıtğıl, Ḥāk te‘ālāniñ baḥşīşi üküş turur, raḥmeti bī-nihāyet turur, taḳı ḳulunıñ zārīlık taḳı

Yâ Muhammed, barıp 6b/12 yalbarıp zārīlīg kılğıl. Bolğay kim bağışlağay dip. Min yana barıp secde kılıp yalbardım irse, 6b/13 Tiḳri te‘ālā ‘ināyet kılıp yana on vaḳt namāzni bağışladı, otuz vaḳt namāz buyurdu.

Yana Mūsā ḳaşığa 6b/14 bardım irse Mūsā ayttı:

Yâ Muhammed yana bargıl, elbette bağışlağay otuz vaḳt namāz henüz köp turur.

Yana barıp 6b/15 yalbarıp der-ḥ̣ast kıldım irse, yana on vaḳt namāzni bağışladı, yigirmi vaḳt namāz kılğıl dip fermān boldı. 7a/1 Mūsā ḳaşığa yana barıp ayttım irse, henüz köp turur ümmetleriñ ḳıla almağay, Tiḳri te‘ālā dergāhıda 7a/2 ‘aḣī bolğaylar yana barıp der-ḥ̣ast kılğıl henüz bağışlağay dip. Yana barıp yalbardım irse, on vaḳt 7a/3 namāzni bağışladı on vaḳt namāz

miskīnliğini sewer, miskīnlik kılğıl, bolğay kim āsān kılsa tep aydı erse, yana bardım, üküş miskīnlik kıldım erse, yana hitāb keldi kim: On namāzını taķı ‘afv kıldum tedi erse, şükür kıldım. Taķı] On namāz birle kayıttım irse, Mūsā peygāmbere ‘as. aydı: Yā, Muhammed, [59/8] yana kaytğıl, bu on namāz taķı üküş turur. Eger ümmetleriñ tün kün içinde on namāzını öteyü bilmeseler, taķşirlik bolğaylar, [59/9] kıyāmet kün ‘ukūbetka müstevcih bolğaylar.

Maşlahat bu turur kim taķı kayıtsañ taķı Hāk te‘ālāniñ hazretiñe üküş [59/10] zārılık kılsañ, bolğay kim Hāk te‘ālā luḫ u kerem kılsa taķı bu on namāzdın bir ançasını koḫsa tedi erse, yana uyalu [59/11] Hāk te‘ālāniñ hazretiñe bardım. Üküş zārılık kıldım erse, beş namāzını taķı ‘afv kıldı.

Kayıttım beş namāz birle Mūsā [59/12] peygāmbere bardım, aydım: Yā Mūsā Hāk te‘ālā luḫ u kerem kıldı, beş namāzını koḫdı, beş namāz kaldı. Emdi bu beş namāzını [59/13] kabül kıldım, öñin der-ḫast kılmaz-men, uyalur-men tedim erse, Mūsā peygāmbere ‘as. aydı: Yā Muhammed, sen bilür-sen. [59/14] Eger bu nevbet taķı barsa erdiñ, Hāk te‘ālā seni maḫrüm kaytarmağay erdi.

kılğıl dip buyurdı. Yanıp Mūsā kaḫığa bardım, Mūsā ayttı: Yā Muhammed, on vaḫt 7a/4 namāz henüz köp turur, ümmetleriñ kıla bilmegeyler.

Bu kiçe her ne tileseñ Tiñri te‘ālā saña birgüsi durur, 7a/5 koḫğıl yana barıp tilegil dip. Min barıp Tiñri te‘ālāğa zārılık kılıp yalbardım irse, yana biş vaḫt 7a/6 namāzını bağışladı.

Yanıp Mūsā kaḫığa bardım irse Mūsā ayttı: Eger yana barsañ sini nevmīd yandurmas 7a/7 irdi, velikin siniñ ümmetleriñğa Tiñri te‘ālā tevfiḫ birgey dip. Min munça gāyet kerāmetka 7a/8 sivünüp kabül kıldım.

Emdi kim kabûl kıldıñ erse, Hâk te'âlâ [59/15] ümmetleriñe tevfiķ bergey bu beş namâznı tün kün içinde edâ kılmakğa tedi erse, Hâk te'âlâdın hitâb keldi: Yâ Muḥammed, [59/16] kim bu beş namâznı kabûl kıldıñ, ümmetleriñe aygıl: Kayu mü'min ve muvaḥḥid bu beş namâznı arıg âbdest birle cemâ'atda kılar [59/17] bolsalar, men ol kılğa ellig namâz şevâbını ruzî kılğay-men; taķı ümmetleriñe aygıl, kayu bir mü'min ve muvaḥḥid bir edgülükke [60/1] kaşd kılsa, ol edgülükni kılmazdın aşnu feriştelerge buyrur-men kim bu kulum dīvânında bir şevâb bitiniz tep; ve eger [60/2] ol edgülükni kulum kılar bolsa, feriştelerge buyrur-men kim bu kulum dīvânında on şevâb bitiniz tep; ve eger kulum bir yawuz [60/3] işke kaşd kılsa, dīvânında hiç neerse bitimeñ tep aytur-men; ve eger ol yawuz işni kılar bolsa, bir yaman iş kıldı tep [60/4] bitin fermānlayur-men; ve eger itikād birle tevbe kılsa, cümle kılınmış yazuķlarını yarlıkayur-men tep hitâb keldi.

Mirâc-nâme'de bu kısım bulunmamaktadır.

[60/14] uçmaḥķa taķı tamuğķa teferrüc kılmakı beyānı turur.

Tinri te'âlâdın yana hitâb kildi kim: Yâ Muḥammed, siniñ ümmetleriñde her kim 7a/9 bu biş vaķt namâznı itikād bile kılsa aña illig vaķt namâznı şevâbın birgey-min. Yana siniñ ümmetleriñ 7a/10 bir ḥayr idgü iş kılayın dip niyyet kılsalar feriştelerga buyurğay-min kim anıñ dīvânında on 7a/11 yaḥşılıķ bitgeyler. Eger bir yaramas yavuz iş kılsalar birige bir bitiniz dip buyurur-min. Yana eger 7a/12 cān ve köñülleri bile tevbe kılsalar yazuķların 'afv kılar-min.

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.

8a/1 İmdi yana Resül 'as. uçmaḥķ tamuğnı teferrüc kılğanın beyān kılalı.

<p>İmām Beğavī [60/15] <i>rahmetu'llāhi 'aleyhi</i> Meşābīh atlıg kitābda keltrmiş bu ḥadīṣni. Ḥadīṣ bu turur: [60/16] {Arapça kısım}</p> <p>Ma'nisi ol bolur kim uçmağ kapsandı küçey işler [60/17] birle cihād meñizlig, ḥac meñizlig, rûze meñizlig, namāz meñizlig, ne kim emgek küçeylik bar erse, cümlesini kılmak kerek, [61/1] andın soñ uçmağka kirse [bolur].</p> <p>Tağı tamuğ kapsandı nefis tilekleri birle; nefis yemek, içmek, tena^uum, kadğusuzluğnı tiler; [61/2] bu nefsiñe uysa, tağı soñı tamuğ turur.</p> <p>Peyğāmbere 'as. andağ yarlıkar kim Hakk kaçan kim uçmağnı öz kudreti [61/3] birle yarattı tağı cümle envā-i ni'am birle bezedi, tağı Cebre'ilge ḥiṭāb keldi: Uçmağka na'ḍar kılğıl tedi ve tağı teferrüc kılğıl [61/4] tedi erse, Cebre'il 'as. tağı bardı, na'ḍar kıldı, körer Hakk te'ālā kullarınga tena^uum kılmış hīç köz körmüş [61/5] yok, tağı hīç kulak eşitmiş yok tağı hīç köñülge tüşmiş yok. Kaçan kim Cebre'il bu neerselerni kördi erse, aytur:</p>	<p>8a/2 İmām Beğavī <i>rahmetu'llāhi 'aleyhi</i> Meşābīh atlık kitābında bu ḥadīṣni kiltürmiş turur: {Arapça kısım}</p> <p>8a/3 Ḥadīṣniñ ma'nisi andağ turur kim: Uçmağ kapsanıñ 8a/4 katık işler bile rûze namāz ḥac kazā bile köp türlüñ riyāzet tartıp tāt kılmağ kerek.</p> <p>Yana tamuğ 8a/5 kapsanıñ turur nefis tilekleri türlüñ arzūlar bile.</p> <p>Yana Resūl 'as. aytur kim: Uçmağnı yaratıp 8a/6 köp türlüñ ni'metler bile Tiñri te'ālā bizedi irse, Cibrilge ḥiṭāb kıldı kim barıp uçmağnı teferrüc kılğıl dip. 8a/7 Cibril barıp na'ḍar kıldı. Körer kim öz kudreti birle Tiñri te'ālā kulları için köp türlüñ ni'metler āmāde kılmış 8a/8 kim hīç köz körmüş yok, hīç kulag işitmiş yok. Cibril aytı:</p>
---	---

[61/6] Yâ Rabbi, seniñ 'izzetin birle and yâd kıılır-men, kim bu uçtmañnıñ şıfatını eşitse, kirmedin qalmağay tedi erse, Hâk te'âlâ [61/7] bu uçtmañnıñ tört yanını qapladı qatıg işler birle cihâd teg, hac teg, 'umre teg, rûze teg, namâz teg, taqı ne kim tã'at [61/8] ve 'ibâdet bar, cümlesi emgekini ve meşâqqatını tartmadın kirse bolmaz tep.

Yana Cebre'ilde hitâb keldi: Yâ Cebre'il, bargıl taqı [61/9] uçtmañ tapa naðar kılgıl tedi erse, ekki qata naðar kılmış erdi; baqar, tört yanında ağır işler, üküş emgekler, telim [61/10] tã'at ve ibâdet birle qapsanmış kördi erse, aydı: Yâ Rabbi, 'izzetin birle ant yâd kıılır-men, haqıkat qorqtum kim hıç kimerse [61/11] uçtmañqa kirmegey tep.

Yana qaçan kim Tañrı te'âlâ tamuğnı yarattı erse, yana Cebre'ilde hitâb keldi kim: Yâ Cebre'il, [61/12] tamuğ yarattım, naðar kılgıl tep. Cebre'il 'as. bardı, tamuğqa naðar kılmış erdi, körer kim türlüg 'uqûbetler kim hıç kimerse [61/13] anı şıfat kılu bilmegey.

ilâhî, her kim bu uçmağ şıfatını işitse muña kirmegünçe 8a/9 qararı qalmağay dip didi irse Tiñri te'âlâ uçmağnıñ tört yanını qatıq işler bile qapsadı; rûze, namâz, 8a/10 hac, qazâ kılmâq bile, dağı qanâ'at bile, uyqâk turup tã'at qulluq bile. Yarlıg kildi kim bu imgeklerni 8a/11 tartmağunça bu uçmağqa kirmegeyler dip.

Cibrîl bularnı kördi irse ayttı: Hıç kimerse bu uçmağqa kire bilmegey.

8a/12 Yana Tiñri te'âlâ tamuğnı yarattı irse Cibrîlga hitâb kıldı kim: Yâ Cibrîl, barıp tamuğnı dağı körgil dip. Cibrîl 8a/13 tamuğ içinde türlüg türlüg 'azâblar qıyınlar kördi. Anıñ şıfatın hıç kimerse kıla bilmegey.

Çağan kim bu ‘uqūbetlerni, ‘azāblarnı kördi erse, Cebre‘il ‘as. aydı: Yā Rebbi, ‘izzetiñ [61/14] birle and yād kıılır-men kim çayı bir kimerse bu ‘uqūbetni işitse hıç kirmegey tedi. Andın soñ Hıağ te‘ālā tamuğnuñ tört [61/15] yanını nefş arzūları birle, ten tilekleri birle, hamr içmek, zinā kıılmaq birle, ribā yemek, ôulm kıılmaq, tena‘um kıılmaq kim nefşge [61/16] hoş kelür, munun teg neerseler birle kapsadı. Tağı yana Cebre‘ilge hitāb keldi kim: Yā Cebre‘il, yana tamuğka naōar [61/17] kıılğıl! tedi erse, Cebre‘il ‘as. tağı ekkinç çata bardı. Naōar kııldı erse, aydı: Yā Rabbi, ‘izzetiñ birle ant yād kıılır-men, kırkıttım [62/1] kim kimerse çalmağay muña kirmeginçe tep.

Çağan kim Hıağ te‘ālādın PeyğāMBER ‘as.ka beş namāz farīza boldı [62/2] erse, Cebre‘il keldi tağı aydı: Yā Muħammed, Hıağ te‘ālādın fermān keldi kim dōstım Muħammedni eletgil tağı mü‘minler üçün [62/3] āmāde kıılmış uçtmağka naōar kıılsun tedi erse,

Ol zamān Cibrīl 8a/14 ayttı: İlahī, hıç kimerse bu tamuğka kirmegey dip. Andın soñra Tiñri te‘ālā tamuğnuñ tört yanını türlüğ 8a/15 türlüğ nefş tilekleri bile çağır içmek, zinā kıılmaq, asığ yimek, ôulm kıılmaq, tena‘umlar kıılmaq bile kapsadı. 8b/1 Ol zamān bularnı kördi irse ayttı: Ya İlahī, andağ körermin hıç kimerse çalmağay, bu tamuğka kirmegey.

Yana 8b/2 kildük söz başığa. Çağan kim Resūl ‘as. kırbet maķāmıdın çayıttı irse, Tiñri te‘ālādın Cibrīlğa fermān 8b/3 boldı kim: Dōstım Muħammedni iletgil mü‘min bendeler üçün āmāde kıılğan uçmağ ‘acāyiblerini körsün.

Bu kısımda Mirāc-nāme'ye bilgi eklenmiştir.

Cebre'il 'as. aydı: Yâ Muhammed, Hâk te'âlâ saña Kevser havzını [62/4] rûzî kılıp turur. Evvel aña teferrüc kılğıl, andın soñ uçmağka teferrüc kılğıl! tedi erse, barduğ Kevser havzına. [62/5] Körer-men, ekki kırığında yinçüdin kubbeler bar, taķı yâkütin kubbeler bar, taķı zeberceddin kubbeler bar.

Taķı ol Kevser havzının [62/6] balçığı yıpardın turur, taķı içindeki uşak taşlar cümlesi kızıl yâkütin turur, taķı içindeki suv sütdin aķ turur, [62/7] 'aseldin süçüg turur, taķı yıdığı yıpardın tatlığ turur. Taķı bu havzının uluğluķı bir aylığ yerke tegi turur. Taķı kırıklarında [62/8] ıbrıklar bar altundın taķı kümüşdin kökdeki yulduzlar sanıça. Kim ol havzdın bir kıata iķer bolsa, añar [62/9] hiç suwsalıķ kelmegey.

Taņrı te'âlâ andın haber berü yarlıķar: [62/10] [Arapça kısım] Ma'nîsi ol bolur kim: Yâ Muhammed, biz saña üküş hayrlar [62/11] berdük ya taķı Kevser havzını berdük [Arapça kısım] Perverdigāriņ için namāz kılğıl, [Arapça kısım] taķı kurbān kılğıl, [Arapça kısım] haķiķatte [62/12] seni

Ol zamān 8b/5 Cibrīl ayttı: Yâ Muhammed, siniņ için yaratılğan havz-ı kevserni evvel teferrüc kılalı, andın soñra uçmağni teferrüc 8b/6 kılalı dip. Min ayttım: Andaķ bolsun, dip. Ol zamān Kevser havzına barduğ. Körer-min Kevser havzının 8b/7 kırığında köp kubbeler bar, ya'nî künbedler. Bir niķesidin bir niķesi kızıl yâkütin bir niķesi zebercedtin.

Dağı 8b/8 ol sunıņ balçığı yıpardın durur. İçindeki uşak taşları kızıl yâkütin turur, dağı suyu süttin 8b/9 aķraķ, baldın süçügrek, dağı yıpardın ıdığ durur. Kevser havzının uluğluģı bir aylığ yol durur 8b/10 kökdeki yulduzlardın artuğraķ. Anıņ tigresinde altundın, kümüşdin, yâküt zebercedtin, inçüdin 8b/11 su iķmek için maşrabalar, ayaklar bar durur. Her kim ol sudın bir bir kıatla iķse yana hergiz susamağay.

Tiņri te'âlâ 8b/12 kelām içinde haber birür kim: [Arapça kısım] Ma'nîsi andaķ turur kim: 8b/13 Biz saña yâ Muhammed, üküş idgülük bile Kevser havzını birdük. Sin perverdigāriņ için namāz kılğıl, kurbān 8b/14 kılğıl. Her kim sini ebter dise, ol kişi ebter durur. Sin ebter imes-sin.

yigrenge soşsuz ol turur, sen ermesen.

Öadicedin razhā ‘Abdullāh atlıg oğul boldı taķı nāresīdelik [62/13] hālinde vefāt boldı. ‘Aş atlıg kimerse Peygāmbere ‘as.ķa keldi, ta‘ziyet tegürdi. Kaçan kim ta‘ziyet tegrüp [62/14] kayıtmışda Kureyş kâfirleri bu ‘Aşķa satğastılar taķı aydılar kim: Yā ‘Aş, ķayda erdiñ? tep, ‘Aş aydı: Bu ebterge ta‘ziyet [62/15] tegürdüm tep aydı,

‘Arab ‘ādeti ol erdi kim kayu bir kimersenin erkek oğlı turmasa, nāresīde erken vefātı bolsa, [62/16] aņar ebter tep aytur erdiler. Ebter ma‘nisi soşsuz temek bolur. Kaçan kim Peygāmbere ‘as. kâfirler ebter teğenini [62/17] eşitti erse, köñli ģaste ü bezmān boldı.

Cebre’il ‘as. nāzil boldı taķı bu süreni Peygāmbere ‘as.ķa keltürdi, aydı: [63/1] Ey Muħammed, biz saņa Kevşer ģavzını berdük. Sen bizke şükr ķılğıl, namāz ķılğıl taķı ķurbān! Kim kim saņa ebter tep aydı erse, [63/2] ol ebter turur, dünyāda ģürmetsiz, ģör turur, āģirette taķı ģör turur. Sen ebter ermes-sen, senin zikrinji biz tükel [63/3] ķıldıķ, seni biz ‘aziz ķıldıķ.

Yana Öadicedin Peygāmbere ‘Abdullāh 8b/15 atlık oğlı boldı, dağı nāresīde irken vefāt ķıldı irse yana ‘Aş atlık ķişi kilip Resül 9a/1 ‘as.ğā ta‘ziyet yitgürüp yanıp barurda Kureyş kâfirleriğā yoluktu. Kâfirler sordılar: Yā ‘Aş, ķayda 9a/2 irdin? dip. ‘Aş ayttı: Ebterğā ta‘ziyet yitgürdüm dip.

‘Arabın ģādeti ol irdi; kimnin oğlı turmay 9a/3 nāresīde irken vefāt ķılsa, anı ebterdin ayturlar. Ya‘nī ebter dimek ma‘nisi soşsuz dimek bolur. Kaçan Resül 9a/4 ‘as. kâfirlerin ebter digenin işitti irse köñli melül boldı.

Derģāl Cibril kilip bu süreni 9a/5 Resül ‘as.ğā kiltürüp ayttı: Yā Muħammed, [Tiņri] te‘ālā saņa Kevşer ģavzını birdi. Şükr ķılıp namāz niyāz ķılğıl, yana 9a/6 ķurbān ķılğıl. Her kim sini ebter dise ol ķişi ebter durur, hem dünyāda hem āģirette ‘izzeti yok turur. Biz sini ‘aziz ķıldıķ.

Qıyâmetka tegi mü'ezzinler bāng-ı namâzda benim atım ayımsdın soğ seniñ atıñ ayğaylar, [63/4] hañibler huñbede benim atım ayımsdın soğ seniñ atıñı ayğaylar, namâz içinde teşehhüdde benim atımı ayğaylar [63/5] andın soğ seniñ atıñı ayğaylar, 'ulemâlar, vâ'îöler benim atım aytıp seniñ atıñı ayğaylar tedi erse, Peyğamber [63/6] 'as.nuñ köñli hoş boldı.

Andın soğ Cebre'il 'as. aydı: Yâ Muhammed, bu Kevser havzıdın evvel içgen seniñ [63/7] yārānlarıñdın ol kimerseler bolğay kim kâfirler seni Mekkedin çıkarıp Medînege kelmişinde şaburları qalmadın [63/8] seniñ muhabbetiñde hatunlarını, oğul kızlarını, yer yurtlarını salıp Mekkedin Medînege hicret kılğan muhâcirler [63/9] içgeyler; yana ol derviş miskîn şahâbeler kim tonları çapan bolup, yüzleri mücâhidedin sarğarıp, başları [63/10] örperip, adaqları qaparıp hîç kimerse anlarğa iltifât kılmadın kelseler, taqı anlarğa kapuğ açılmas, [63/11] anlarıñ maqşüdü dünyādın ermes, anıñ teg kimerseler Kevser havzıdın evvel içgeyler tedi.

Yana bu Kevser havzınıñ [63/12] tört señri bar. Bir señride Ebü Bekr razhu bolğay, taqı bir señride 'Ömer razhu

9a/7 Qıyâmetka tigrü bāng-ı namâz ayturda miniñ atıñı aytkandın soğra siniñ atıñı aytkaylar dip. 9a/8 Resül 'as. bu yarlıgıñı işitti irse köñli hoş boldı.

Yana Cibril ayttı: Yâ Muhammed, bu Kevser havzıdın evvel ol kişiler 9a/9 su içgeyler [kim] sin Mekkedin Medînege barurda 9a/10 siniñ bile mürâfaqat kılıp hatun oğlan uşakların salıp siniñ bile Medîne[ğa] bardılar. Yana ol dünyâ hevesindin kiçgen faķir miskîn yoksızlar içgey kim alarnı hîç kim 9a/11 iltifât kılmas irdi.

Yana havznıñ bir yanında Ebü Bekr, bir yanında 'Ömer, bir yanında 'Osmān, bir

bolğay, taķı bir seņride [63/13] ‘Osmān rażhu bolğay, taķı bir seņride ‘Alī rażhu bolğay. Őayu kimerse kim Ebū Bekrni sewgey taķı ‘Ömerni [63/14] sewmegey, Ebū Bekr aņa suw bermegey; taķı Őayu kimerse kim ‘Ömerni sewgey taķı Ebū Bekrni sewmegey, ‘Ömer aņa suw [63/15] bermegey; taķı Őayu kimerse ‘Osmānnı sewgey taķı ‘Alīni sewmegey, ‘Osmān aņa suw bermegey; taķı Őayu kimerse ‘Alīni [63/16] sewgey taķı ‘Osmānnı sewmegey, ‘Alī aņa suw bermegey.

Andın soņ Cebre’il ‘as. aydı: Yā Muħammed, emdi uçmaħķa teferrüc [63/17] kılğıl! tedi erse, barduķ uçmaħķa teferrüc kılmaħķa.

Nehcü'l-Ferâdis'teki bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.

[65/3] Yana uçmaħķa teferrüc kılı yüriyür erken bir gāyet [65/4] körklüg köşk kördüm, Őapuğında bir cāriye turur. Men aydım: Bu köşk kimnüņ köşki turur? tep sordum erse, ol cāriye aydı: [65/5] Yā Resūlu-llāh, bu köşk ‘Ömer ibnü'l-Öaṭṭābnıņ köşki turur tedi.

Nehcü'l-Ferâdis'teki bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.

yanında ‘Alī 9a/12 turmuş bolğay. Her kim bir şaħābeni sivmese aņa su birmegeyler.

Andın soņra Cibrīl ayttı: Yā Muħammed, imdi barıp 9a/13 uçmağnı teferrüc kılalı dip uçmağ işikige yittük irse Cibrīl işik Őaķtı.

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.

9b/4 Yana bāğlar içinde bir köşk kördüm, köp hūrlar ol bāğ içinde küle 9b/5 oynayu yürür irdiler. Sordum bu kimniņ köşki durur dip, hūrlar ayttılar: Bu ‘Ömerniņ 9b/6 köşki durur dip.

<p>[65/7] Yana uçmağda yürüyür erken Ƨalhanıñ Ƨatunu Rümeyzâni kördüm. Men aydım: Yâ Rümeyzâ, sen munda mu sen? tedim erse, [65/8] Rümeyzâ aydı: Yâ Resûlu-llâh, Ƨağ te‘âlâ maña uçmağ rûzî kıldı, munda turur-men tedi erse, sewündüm.</p> <p><i>Nehcü'l-Ferâdis'teki bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.</i></p> <p>[65/10] Yana su‘âl kıldılar: Yâ Resûlu-llâh, uçmağ ehliniñ boyları neteg bolğay? tediler erse, Peyğâmbere ‘as. [65/11] aydı: Uçmağ ehli Âdem peygâmbere ‘as. bodluğ bolğaylar. Âdem peygâmbere ‘as.nuñ bodı altmış arşun erdi. Tağı eÿsâ [65/12] peygâmbere otuz yaşar erdi. Tağı Yûsuf peygâmbere ‘as. cemâllig bolğaylar [65/13] tağı Muğammed Resûlu-llâh kılığlık bolğaylar.</p>	<p>Yana Ƨalhanıñ Ƨatunu Gümeysi ol ħûrlar içinde körüp sordum: Yâ Gümeysi, sin munda mu-sin? 9b/7 dip. Gümeysi ayttı: Belî, yâ Resûlu-llâh, [Ƨağ] te‘âlâ maña rağmet kılıp uçmağ rûzî kıldı dip.</p> <p>7</p> <p>Yana Resûl ‘as.dın 9b/8 sordılar kim uçmağ ili niçük bolğay? dip. Resûl ‘as. ayttı: Uçmağ ili Âdem [peygâmbere] boyluğ bolğay. Âdemniñ [boyı] 9b/9 altmış Ƨarı irdi. Yana eÿsâ peygâmbere yaşlığ bolğay dip. eÿsâ dünyâda otuz yaş irdi. Yana Yûsuf peygâmbere dik 9b/10 körklüg bolğay. Yana [Muğammed] ‘as. kılığlık bolğay.</p>
--	---

⁷ Hz. Peyğâmbere'in cennette Zeyd Bin Harise'nin Ƨarıyla Ƨarşılaşmasının anlatıldığı bu bölüm, Mirâc-nâme metinlerinde, cennet ve cehennem tasvirlerinin olduğu kısımlarda bulunmamaktadır. Zeyd Bin Harise'nin Ƨarı Ümmü Eymen, Hz. Peyğâmbere'in dadısıdır ve Hz. Muğammed'in Ümmü Eymen hakkında "kim cennet hanımlarından bir kimse ile evlenmekten hoşlanırsa, Ümmü Eymen ile evlensin" şeklindeki sözleri, hadis kaynaklarında geçmektedir. Nehcü'l-Ferâdis yazarı bu bilgiden hareketle Ümmü Eymen'i metne dâhil etmiş olmalıdır. Mirâc-nâme'nin derleyicisinin bu bilgilerden haberdar olarak bu kısmı Ƨıkardığı düşünülebilir.

Tenlerinde tüg bolmağay, saçalları bolmağay, közleri sürmelig bolğay, yüzleri [65/14] on törtünçi tünki tolun ay teg bolğay. Köñüllerinde kīne ḥased bolmağay.

Uçtmağda sökellig bolmağay, [65/15] tükürmek, burun arıtmaq, bevl kılamak bolmağay. Ḥūrlar andağ şāfī bolğaylar kim neçe üküş ton kedseler, cümle tonları [65/16] biri biri ileğinde körüngey, tonları egnindin tenleri körüngey, taqı tenleri altındin süñükleri körüngey, taqı süñükleri [65/17] altındin yilikleri körüngey. Hiç aralarında küñilemek bolmağay. Meger bir mü'minnin bir ḥaymesi bolğay yinçüdin; uluğluqı altmış mīl [66/1] bolğay.

[66/2] Andın soñ Peyğāber 'as.ka Cebre'il taqı Mīkā'il aydılar: Yā Muḥammed, dōstnıñ sarāyınğa [66/3] müşāhede taqı teferrüc kıldıñ, emdi Ḥaḳ te'ālā düşmenleriniñ sarāylarıñğa taqı naḍar kılğıl! tediler erse, üçegü [66/4] barduḳ. Körer-men tamuğnı iñen uluğ, heybetlig, Ḥaḳ te'ālānıñ ğazabınıñ eşeri bar.

Yana boylarında tüg saçal bolmağay. Közleri 9b/11 sürmelig bolğay. Köñüllerinde ḥasūduğ kīne bolmağay.

Yana ağırık qarımak bolmağay. Yazığa olturmaḳ 9b/12 tükürmek, burun arıtmaq bolmağay. Yana ḥūrlar her niçe tonlar kiymiş bolsalar, barça tonları birbiriniñ 9b/13 altındin körüngey. Yana tonları altında itleri körüngey. Yana küñilemek bolmağay. Pes bir mü'minnin 9b/14 bir çadırı bolğay, uluğluğı altmış yığaç bolğay. Pes ol çadır altındin bolğay.

Cibrīl 'as. ayıttı: 9b/15 Yā Muḥammed, dōstlar sarāyın turur yirlerin teferrüc kıldıñ. İmdi Tiñri te'ālānıñ düşmenleriniñ 10a/1 turur yirlerin dağı teferrüc kılğıl dip tamuğnı qatıḳ heybetliḳ kördüm.

Nehcü'l-Ferâdis'teki bu kısım Mirâc-nâme'de bulunmamaktadır.

[66/12] Peygâmbere 'as. aydı: Tamuğ içinde bir ögür halâyıknı körer-men. [66/13] Ferişteler otdın sındı birle ol halâyıqlarınñ tillerini keserler. Ol tiller büter. Yana keserler, yana büter. Neçe kesseler, [66/14] ança büte turur, munlar taķı kese tururlar.

Men aydım: Yâ Cebre'il, bu kişiler ne 'amellig kişiler tururlar kim mundağ 'uķübet birle mübtelâ [66/15] tururlar? tedim erse, Cebre'il 'as. aydı: Bu ol 'âlimler turur kim 'ilm birle 'ame kılmağan dünyâda halâyıqlarğa aytur erdiler [66/16] kim: Zinâ kılmağ kim Hâķ te'âlâ zinânı harâm kılıp turur tep aytur erdiler, taķı özleri zinâ kılur erdiler. Taķı halâyıqlarğa aytur [66/17] erdiler kim, ðamr içmeğ kim Hâķ te'âlâ ħamrnı harâm kılıp turur tep, taķı özleri içer erdiler. Ne kim fişk u fücür, yaman işler [67/1] bar erse, halâyıknı yığar erdiler, taķı özleri yığılmadın kılur

Bu kısımda Mirâc-nâme'ye bilgi eklenmiştir.⁸

[Bu yığaçnıñ tüpinde]⁹ bir bölekni 10a/10 kördüm. Ferişteler ħaynap tillerin kiser irdiler. Tilleri yana biter irdi. Yana kiser irdiler.

Min ayıttım: 10a/11 Yâ Cibrîl, bu ni kişiler durur? dip. Cibrîl ayıttı: Bu ol 'âlimler durur kim ilini çâğır içmeyinğiz, zinâ kılmayınğız, yaramas 10a/12 yavuz işler kılmayınğız dip, özleri 'ilm bile 'amel kılmayın bu yosunluğ yavuz işlerni kılur irdiler.

⁸ *Nehcü'l-Ferâdis'te* bu bölümde cehennem derinliğı, ateşinin kızdırılması ve cehenneme girenlerin vücudunda olacak değışikliklerden bahsedilmektedir. *Mirâc-nâme'de* ise bu bölümlerin yerine yeni bilgiler eklenmiştir.

⁹ *Mirâc-nâme* derleyicisi konuyu eklediğı bölümdeki zakkum ağacına bağlayarak iki metni birleştirmiştir.

erdiler. Bular turur kim munuḡ teg ʿuḡūbetler birle [67/2] mübtelā tururlar tedi.

Yana bir ḡavmnı körer-men kim feriştelər ol kişilerinḡ etlerini keserler taḡı özleriḡe loḡma ḡılu [67/3] yetrürler. Bular yemeseler, üküş ʿuḡūbetler ḡılurlar, yigrenü yigrenü öz etlerini yeyürler.

Men aydım: Yā Cebreʿil, bu ne ḡavm [67/4] tururlar kim munuḡ teg ʿuḡūbet birle mübtelā tururlar? tedim erse, Cebreʿil ʿas. aydı: Yā Muḡammed, bu ol ḡavmlar turur kim müslümānları [67/5] yüzinde yupulaḡuḡılar, maşhara ḡılḡuḡılar tururlar, taḡı artlarında ḡıybet ḡılḡuḡılar tururlar.

Yana bir ḡavmnı kördüm, [67/6] ḡarınları inen uluḡ turur, hīḡ ḡarınlarını kötrü bilmesler, yüzün süriyü ya taḡı yanın süriyü yürirler. Men aydım: Yā Cebreʿil, bu [67/7] ne ḡavm turur? tedim erse, Cebreʿil ʿas. aydı: Bu ribā yegüçiler tururlar tedi.

Yana bir ḡavmnı kördüm kim tamuḡḡa erḡlig feriştelər [67/8] ol ḡavmnı süñü birle sañḡarlar taḡı tamuḡ içiḡe ıdarlar.

Bir bölek 10a/13 ilini kördüm. Feriştelər alarnıḡ itlerin kisip alarḡa yidürür irdiler.

Bu ni kişiler durur? dip 10a/14 sordum irse, Cibrīl ayıttı: Bular ol kişiler durur kim müslümānları yüzleride maşhara tutup kiyinlerinde 10a/15 ḡıybet ḡılur irdiler ḡıyāmet künidin ḡorḡmayın.

Yana bir bölük ilini kördüm tamuḡ içinde kim ḡarınları 10b/1 uluḡluḡıdın köterip yüridi almas irdiler. Min ayıttım: Bular ni kişiler durur? dip. Cibrīl ayıttı: Bular asıḡ 10b/2 yigüçü sūd-ḡorlar durur.

Yana bir bölek ilini kördüm kim feriştelər alarnı nīze birle sañḡıp ʿazāb ḡılur irdiler. 10b/3 Min sordum: Bu ni

Men aydım: Yâ Cebre'îl, bu ne kavmlar turur? tedim erse, [Cebre'îl 'as. aydı]: Bu kavmlar gammâz [67/9] tururlar, müslümânlarını ôâlimlerka çıkarlar. Ol ôâlimler ol müslümânların mâllarını alurlar, 'azâb u 'ukûbet kılurlar. [67/10] Ya taķı ekki müslümân arasında gammâzlık kılıp uruş kiriş, üküş fitneler koparurlar.

Yana bir kavmnı kördüm tamuğ içinde [67/11] töpen asılıp tururlar. Men aydım: Yâ Cebre'îl, bu ne kavm turur kim mundağ 'azâb u 'ukûbet kılurlar? tep aydım erse, Cebre'îl [67/12] 'as. aydı: Yâ Muḥammed, bu riyâ birle tã'at kılguçlar turur. Ôalâyık katında namâz kılurlar, taķı ḥalvette hîç namâz kılmazlar. [67/13] Taķı maḫsûdları Ḥaknıñ rızâsı ermez, taķı ğarazları ol turur kim ḥalâyıklar bizlerke zâhid tep ağırlasunlar, [67/14] ḥıdmet kılsunlar tep yok tã'atlarını, kılmamış edgüklüklerini kıldığ tep yalğan sözlerler. Maḫsûdları dünyâ fâyidesi [67/15] turur, âhîret şevâbı ermez.

Yana bir za'îfeni körer-men tamuğ içinde, saçındın asılmış, dimâğı kaynayur erdi. Men [67/16] aydım: Yâ Cebre'îl, bu ne 'amellig za'îfe turur?

kişiler durur? dip. Cibrîl ayıttı: Bu ol kişiler durur kim müslümânlarını ôâlimlerğa çaķıp 10b/4 yavuzluğ bile mâlların alur irdiler, dağı iki müslümân arasında gammâzlık kılıp uruş kiriş fitne peydâ kılur 10b/5 irdiler.

Bir bölek ilini kördüm kim tamuğ içinde zincîrler bile asmış irdiler. Min sordum bular ni kişiler 10b/6 durur? dip. Cibrîl ayıttı: Bular ol kişiler durur kim il mini zâhid yaḫşı durur dip, ağırlasun dip, 10b/7 dünyâda riyâ bile namâz kılur irdiler. Maḫsûdları dünyâ fâyidesi irdi, âhîret şevâbı tilemes irdiler.

10b/8 Bir bölek ḫatunlarını kördüm kim saçlarından tamuğ içinde asılmış irdiler. Burunlarından ot kaynap 10b/9 çıkmaz irdi. Sordum: Bu kayu ḫatunlar durur?

tedim erse, Cebre'il 'as. aydı: Yā Muḥammed, bu ol za'ife turur kim dünyāda saçını [67/17] destārından çıkarur erdi taķı nāmaḥremlerke ol saçını körgüzür erdi. Ol nāmaḥremler taķı anıy saçını körüp aḥar meyl [68/1] kılur erdiler taķı yawuz işler aralarında keḥer erdi.

Taķı bir za'ifeni körer-men, ekki elgi baĝlıĝ taķı ekki adaķı baĝlıĝ, yılanlar [68/2] taķı ḥayanlar soķar. Men aydım: Yā Cebre'il, bu ne za'ife turur kim mundaĝ 'uķūbet birle mübtelā turur? tedim erse, Cebre'il 'as. [68/3] aydı: Yā Muḥammed, bu ol za'ife turur kim namāz kılmas erdi, hemīşe necis yürüyür erdi, tenler taķı tonları necis erdi ve eger yunar, [68/4] yunuĝını taķı bilmez erdi, hem taķı sormaz erdi, dīn ḥadĝusını yemes erdi, hemīşe pelīdlik arıĝsızlık birle 'ömrini keḥürgen [68/5] za'ife erdi.

Yana bir za'ifeni körer-men, otđın tābūt içinde ḥoymışlar, ekki közi yoķ, ekki ḥulaķı yoķ. Men aydım: Yā Cebre'il, [68/6] bu ne za'ife turur? tedim erse, Cebre'il 'as. aydı: Yā Muḥammed, bu ol za'ife turur kim zinādın oĝlan keldürür erdi taķı [68/7] eriḥe aytur erdi kim: Bu

dip. Cibrīl ayıttı: Bu ol ḥatunlar kim saçlarını nā-maḥrem kişilerge 10b/10 körgüzür irdiler. Ol körgen kişiler bularĝa meyl kılup aralarında yawuz işler kiḥer irdi, daĝı bu kündin 10b/11 ḥorḥmayın.

Yana bir bölek ḥatunlarını kördüm kim iligleri ayakları baĝlıĝ irdi, daĝı bilekler[iḥe] ḥayanlar 10b/12 kilip alarını tişler, sanḥar irdiler. Min sordum: Bular ne ḥatunlar durur? dip. Cibrīl ayıttı: Bular namāz 10b/13 kılmayın dāyim arıĝsız yürüp yana ĝusl kılmaķını bilmes irdiler. Kişidin daĝı sorup öĝrenmes irdiler. 10b/14 Pes namāz erkānın daĝı öĝrenmes irdiler.

Yana bir bölek ḥatunlarını kördüm kim 11a/6 imḥiklerindin asıp bī-ḥad ḥaynar irdiler. Sordum: Bular ne ḥatunlar durur? dip. Cibrīl ayıttı: Bu ḥatunlar 11a/7 ḥarām işdin oĝlan toĝurup abuşķamdın toĝurdum dip, mīrāşķa kivürüp māl alıp turur.¹⁰

¹⁰ *Nehcü'l-Ferâdis*'te bu bölümdeki bu günahı işleyen kadınların ateşten tabut içinde ve gözleri ile kulaklarının olmaması tasvirleri, *Mirâc-nâme*'de göĝsünden asılıp

sendin bolğan turur tep aytur erdi.

Yana bir za'îfeni kördüm erse kim tamuğ içinde tilindin asıglıg [68/8] turur, boğzuğa zaqqūm koyarlar. Men aydım: Yā Cebre'il, bu ne za'îfe turur kim mundağ 'uqūbet birle mübtelā turur? tedim erse, Cebre'il [68/9] 'as. aydı: Yā Muḥammed, bu ol za'îfe turur kim tili birle cüftini āzār kılar erdi taqı cüftidin destürsüz ewindin çıkar [68/10] erdi, yawuz işler kılar erdi.

Yana 11a/2 Resül 'as. ayıttı kim: Tamuğ ol ḥatunların yiri durur kim Tiğri te'ālā fermānın yirige yitgürmegey, 11a/3 dağı abuşkalarığa til yitgürgey. Yana bir bölek kişileri kördüm kim ferişter alarnı kanap boğuzlarığa 11a/4 ağunı koyar irdiler. Quyıların öte çıkar irdi.¹¹

Bu kısımdan itibaren Mirâc-nâme'ye eklenen yeni bilgilerle metin tamamlanmıştır.

yanması şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca Nehcü'l-Ferâdis'te geçtiği kısım, Mirâc-nâme'de kendinden sonraki cümle ile yer değiştirilerek verilmiştir.

¹¹ *Nehcü'l-Ferâdis'te eşlerine zulüm eden kadınların dilinden asılması ve boğazlarına zakkum konulması tasviri, Mirâc-nâme'de yoktur. Bu kısım Mirâc-nâme'de düzenlenerek Nehcü'l-Ferâdis'te bulunmayan yetim malı yiyen kadınların boğazlarına zakkum konulması şeklinde işlenmiştir.*

Mirâc-nâme'nin Gramatikal Özellikleri:

Mirâc-nâme metni Harezmi Türkçesinin karışık gramer yapısını yansıtmaktan uzaktır. Harezmi Türkçesindeki fonetik, morfolojik ve leksik farklılıkların *Nehcü'l-Ferâdis*'teki yansımaları net bir şekilde görülebilirken, *Mirâc-nâme*'de ikili yapılar ortadan kaldırılmış ve Çağatay Türkçesinin fonetik, morfolojik ve leksik yapısı metni şekillendirmiştir.

Fonetik Özellikler:

Harezmi Türkçesinde bulunan kelime içi ve sonu *d* sesi, *Mirâc-nâme*'de kelime içi ve sonunda yerini *y* sesine bırakmıştır. (adağ NF68/1 - ayak MR 10b/1, bodluğ NF 65/11 - boyluğ MR 9b/8, çayan NF 68/2 - çayan MR 10b/11, eyer NF 52/12 ~ eder NF 53/2 - iyerlik MR 2a/1 ~ 2a/8, kadguluğ NF 53/13 ~ kadgur- NF 53/16 - kayguluğ MR 3a/10 ~ kayguluğ MR 3a/13, ked- NF 65/15 - kiy- MR 9b/12, koy- NF 68/8 - koy- MR 11a/4, kudruğ NF 53/2 ~ 53/3 - kuyruğ MR 2a/9)

Harezmi Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olan kelime içi ve sonunda *d* ve *y* seslerinin ikili kullanımı *Nehcü'l-Ferâdis*'te görülürken, *Mirâc-nâme*'de sadece *y* sesi kullanılmıştır. *Mirâc-nâme* bu bakımdan Harezmi Türkçesi özelliklerini taşımamaktadır.

Metinde kelime içi ve sonunda arkaik olarak *d* sesini koruyan kelimeler de mevcuttur. (idgü, idgülük, idi, idliğ) Ancak Çağatay Türkçesinde de arkaik *d* ve *d*'li yapılar sık sık kullanılmaktadır (Eckmann 2009: 25). Birçok kelimenin *d*'li kullanımı Çağatay Türkçesi metinlerinde de görülmektedir (Ünlü 2013). *Mirâc-nâme*'de bulunan *d*'li kelimeler Harezmi Türkçesinde olduğu gibi ikili şekilde değil, tekli biçimde yazılmıştır. Dolayısıyla *Mirâc-nâme* metninde söz içi ve sonu *d* ve *y* seslerinin karışık kullanımından söz edilemez.

Nehcü'l-Ferâdis'te söz içi ve söz sonunda *b*'den gelişen *w* ve *v* seslerinin kullanımı Harezmi Türkçesinin ikili yapısını yansıtmaktadır. *Mirâc-nâme*'de ise kelime içi ve sonu bütün *w* sesleri *v* şeklindedir (iv, ivür-, kivür-, siv-, sivünç, tive, yavuz). Bu kullanımların yanında Harezmi Türkçesinde ve *Nehcü'l-Ferâdis*'te bulunan *suw* kelimesinin *Mirâc-nâme*'de kelime sonundaki *w* sesini tamamen düşürdüğü görülmektedir (su). Çağatay Türkçesinin bir özelliği olarak, *suw* kelimesinin sonundaki *w* sesinin düşmesi ile birlikte ekleşmede aldığı yardımcı ünsüz *y* olmaktadır (su-y-ı) (Eckmann 2009: 24). Çağatay Türkçesinde görülen bu yapı *Mirâc-nâme* metninde de bulunmakta, kelime bütün ekleşmelerinde yardımcı ünsüz olarak *y* sesini almaktadır. (suyı - MR 5b/3 ~ 5b/15 ~ 8b/8, suydu 5b/9, suydu 2a/14)

Çağatay Türkçesinde kelime ortası *b* sesi *yalbar-* kelimesinde korunmuştur (Eckmann 2009: 23). Harezmi Türkçesinde ise korunduğu ve *w* sesine değiştiği örnekler (*yalwar-/yalbar-*) bir arada bulunmaktadır (Ata 2014: 54). *Mirâc-nâme*'de *yalbar-* kelimesindeki *b* sesi korunmakta, *yalbar-* şeklinde altı defa geçmektedir.

Harezmi ve Çağatay Türkçesinde kelime başında *t* sesi genellikle korunmaktadır. Harezmi Türkçesinde sayılı kelimenin bazı örneklerinde Oğuz grubu Türkçelerinde görülen *t- > d-* 'ye rastlanmaktadır (Ata 2014: 59). Tarihi Kıpçak metinlerinde de *t- > d-* değişmesi görülmektedir. Ancak Kıpçakçanın karakteristik özelliklerinden biri değildir. Nitekim bu değişim *Codex Cumanicus* ve çağdaş Kıpçak lehçelerinde çok kullanılan yabancı sözlerde geçerlidir (Karamanlıoğlu 1994: 18). Çağatay Türkçesinde korunan *t* sesi, özellikle Nevâî döneminden sonra bazı kelimelerde (*dağı, dik, degin, di-* vd.) *d'*ye dönüşmüştür (Eckmann 2009: 24). *Nehcü'l-Ferâdis*'te de iki örnek (*delü, delülük*) haricinde kelime başında *t* sesi korunmuştur. *Miraç* ve *cennet cehennem* tasvirlerinin anlatıldığı eserin yedinci ve sekizinci kısmında bütün kelimeler *t*'lidir. *Mirâc-nâme*'de ise bazı kelimeler Çağatay Türkçesinde görüldüğü gibi *d'*li şekildedir (*dağı, dik, diginçe, di-*).

Çağatay Türkçesinde *opra-, oprak, toprak, yaprak* vd. kelimelerindeki kelime ortası *p* sesi *f* sesine dönüşür (*ofra-, ofrak, tofrak, yafrak* vd.). Çağatay Türkçesine ait bu özellik Nevâî döneminden itibaren görülmekte olup, Nevâî öncesi şairler kelime içinde *p* sesini kullanmışlardır (Eckmann 2009: 24). Harezmi Türkçesi metinlerinde de kelime içi *p* sesi varlığını sürdürmekte, sadece *Kısâsü'l-Enbiyâ*'da Çağatay Türkçesi özelliği olan *f* sesine ait kelimeler görülmektedir. Burada da Harezmi döneminin karışık yapısını yansıtan kelime ortasında hem *p* hem de *f*'li biçimleri görmek mümkündür. *Mirâc-nâme*'de bu örneğe ait verebileceğimiz tek örnek olan *yafrak* kelimesi *f*'li biçimiyle yazılmıştır ve metinde başka örnek yoktur.

Çağatay Türkçesinde kelime sonunda *ğ* ile *k* seslerinin nöbetleşe kullanımı tam bir karışıklığa yol açar. Eski Türkçeden itibaren kelime sonunda aslı olarak bulunan *ğ* ve *k* sesleri Çağatay Türkçesinde birbirine karışır (*ayağ/ayağ, yafrak/yafrağ, uluğ/uluk* vd.) (Eckmann 2009: 28). Harezmi Türkçesine ait *Kısâsü'l-Enbiyâ*'da kelime sonunda *ğ* ve *k* seslerinin karıştığı kelimeler olmakla birlikte *Nehcü'l-Ferâdis*'te bu karışıklık tek bir örnekte görülmekte, diğer Harezmi Türkçesi eserlerinde bulunmamaktadır (Ata 2014: 57). *Mirâc-nâme* metninde ise kelime sonunda *ğ* ve *k* seslerinin birbirinin yerine kullanımı tam bir karışıklık içindedir. Genel olarak kelime sonunda *ğ* veya *k* sesleriyle biten kelimelerde nöbetleşe kullanım görülmektedir.

artuğrak 8b/10 - artuk 7b/2, ayağ 10b/11 - ayak 6a/2, çağlık 7b/11 - çağlık 11b/10, başlık 3b/10 - başlık 2b/6, asığ 8a/15 - asıklık 11a/8, tamuğ 8b/1 - tamuğ 11b/9, uçmağ 6a/1 - uçmak 2a/14.

Çağatay Türkçesinde kelime başı y sesi bazı kelimelerde düşürülür (ıdılg, ıl, ilan, inçü, ıpar vd.) (Eckmann 2009: 26). Harezmi Türkçesi eserlerinde genellikle kelime başındaki y sesi korunmakla birlikte sesin düştüğü bir kelime bulunmaktadır (ıgla-/ağla-) (Ünlü 2014: 242). Altın Ordu yarlıklarında ve İlhanlı sahasına ait *İbni Mühennâ Lüğati*'nde de kelime başında y sesinin düşmesine birkaç örnek bulunmaktadır (ılkı, ılgın) (Ünlü 2014: 242). *Mirâc-nâme*'de de *Nehcü'l-Ferâdis*'te kelime başında y'li şekli bulunan *yıdılg* ve *yinçü* kelimelerinin y sesi düşürülerek *ıdılg* ve *inçü* biçimleri kullanılmıştır.

Harezmi Türkçesinde Oğuzca tesiriyle geniş zaman olumsuzluk eki -*mAs/-mAz* şeklindedir. Ancak Çağatay Türkçesinde ekin genelde -*mAs* şekli kullanılmaktadır. *Nehcü'l-Ferâdis*'te -*mAs/-mAz* şekilleri karışık olarak kullanılmaktayken, *Mirâc-nâme*'de bütün geniş zamanın olumsuz çekimleri -*mAs* ekiyle yapılmıştır.

Morfolojik Özellikler:

Çağatay Türkçesi şahıs ekleriyle hâl eklerinin arasına gelen pronominal n'yi genellikle düşürme eğilimindedir. Ancak metinlerde pronominal n'nin düştüğü veya korunduğu ikili şekiller de görülebilir (Eckmann 2009: 56-74). Harezmi Türkçesinde de pronominal n'nin kullanımı düzenli değildir. Dolayısıyla dönem eserlerinde birden farklı şekiller ortaya çıkabilmektedir (Ata 2014: 62). *Mirâc-nâme*'de yönelme hâli ile eşitlik hâlinin üçüncü şahıs eklenmesinin tümünde pronominal n düşürülmüştür (ağzığa 5b/5, abuşkalarığa 11a/3, başığa 8b/2, biglerige 11a/13, boğuzlarığa 11a/3, boyunlarığa 11a/11, cānığa 1b/3, dervāzesiğa 12a/5, havzığa 6a/1, ināyetiğa 4b/9, işikige 9a/13, kāfirleriğa 9a/1, kanatlarığa 2a/15, kaşığa 6b/11 vd./ arasıçal11b/7, orniça 5a/8). Bulunma ve ayrılma hâlinde Çağatay Türkçesinde olduğu gibi genellikle pronominal n korunmakla birlikte düştüğü yapılar da mevcuttur (Eckmann 2009: 65) (altında 5b/4, aralarında 10b/10, başında 3b/10, boylarında 9b/10, boyunlarında 11a/8, içinde 11b/11, işikinde 12a/7, kırağında 3b/14, kitâbında 8a/2, kiyinlerinde 10a/14, köñüllerinde 9b/11, dergâhıda 7a/1, dîvânıda 7a/10 vd. - altındın 9b/13, burunlarındın 10b/8, hevesindin 9a/10, imçiklerindin 11a/6, saçlarındın 10b/8, aḡābıdın 11b/14, belāsıdın 5a/3, havzıdın 9a/8, ilidın 6b/8, ivleridın 12a/6, qorqunçıdın 6a/13, közleridın 11a/12, künidın 10a/15, maqāmıdın 8b/2 vd.).

Çağatay Türkçesinde teklik birinci şahıs zamirinin ilgi hâli çekimi *meniñ*, çokluk birinci şahıs çekimi ise *biz(n)iñ* şeklindedir (Eckmann 2009: 81). Harezmi Türkçesinde ise *meniñ* ve *biz(n)iñ* şekillerinin yanında Oğuzca tesiriyle *menim* ve *bizim* kelimeleri de kullanılmaktadır (Ata 2014: 67). Tarihî Kıpçak metinlerinde de tespit edebildiğimiz *menim* biçimi *Codex Cumanicus*'ta da *menim/meniñ* *bizim/biziñ* şekilleri bulunmaktadır (KARAMANLIOĞLU 1994: 79). Ancak Çağdaş Kıpçak lehçelerinden sadece Tatarcada *menem* şekli bulunmakta diğer lehçeler *meniñ/biziñ* şekillerini kullanmaya devam etmektedir. (ÖNER 1998: 140). İkili kullanımlar Kıpçakçanın bu durum için etkileyen değil etkilenen bir konumda olduğunu göstermektedir. *Nehcü'l-Ferâdis*'te bulunan *meniñ/menim* ve *biz(n)iñ/bizim* ikili şekilleri Harezmi Türkçesinin karışık yapısını göstermektedir. *Mirâc-nâme*'de ise Harezmi Türkçesindeki karışıklık bulunmamakta, bütün örnekler Çağatay Türkçesinde olduğu gibi *meniñ/biz(n)iñ* şeklinde kullanılmaktadır.

Çağatay Türkçesinde çokluk üçüncü şahıs zamiri olarak kullanılan *ol* işaret zamirinin hâl ekleriyle teklik çekiminde pronominal *n* korunurken, çokluk çekiminde düşmüştür. Harezmi Türkçesinde ise pronominal *n*'nin üçüncü şahıs zamirinin çokluk çekimlerinde kullanımı tutarlı değildir. Pronominal *n*'nin düştüğü ve korunduğu örnekler bir aradadır. *Mirâc-nâme*'de ise üçüncü şahıs çokluk çekiminde bütün örnekler Çağatay Türkçesinde olduğu gibi tek şekildedir (*alarnıñ, alarğa, alarnı, alarda, alardın*).

Çağatay Türkçesinde emir ekinin teklik ikinci şahıs çekiminde sadasız konsonantlardan sonra görülen *-kıl* eki (Eckmann 2009: 118), Harezmi Türkçesi eserleri *Hüsrev ü Şîrin*'de *Nehcü'l-Ferâdis*'te sadece bir örnekte bulunmaktadır (Ata 2014: 80). *Mirâc-nâme*'de sadasız konsonantlardan sonra gelen ikinci şahıs emir çekimi de Çağatay Türkçesinde olduğu gibi *-kıl* şeklindedir (aşkıl 4b/13, aytkıl 6a/10, çıkıkıl 2b/11, kópıkıl 7a/5).

Çağatay Türkçesinde emir ekinin çokluk birinci şahıs çekimi için kullanılan eklerden biri de *-All* ekidir. Bu ek Harezmi Türkçesinde sadece *Kısâsü'l-Enbiyâ*'da bulunmaktadır (Ata 2014: 79). *Mirâc-nâme*'de emir ekinin çokluk birinci şahıs çekimi *-All* ekiyle yapılmaktadır (kılalı 8a/1).

Sonuç

Mirâc-nâme metni esas olarak Kerderli Mahmud'un Harezmi Türkçesiyle yazdığı *Nehcü'l-Ferâdis* adlı eserin yedinci ve sekizinci kısmına dayanmaktadır. İki metinde de olay örgüsü koştur olarak başlar, aynı şekilde ilerler ve verilen motifler temelde aynıdır. Ancak *Mirâc-nâme* derleyicisi başka eserlerden da alıntılar yaptığını belirterek eklemelerde bulunmuştur.

Bu eklemeler metinde dağınık halde bulunmazlar, *Nehcü'l-Ferâdis*'le koşut giden metnin başında bir tasvire ek bilgi olarak, ya da *Nehcü'l-Ferâdis*'teki bir bölümün sonuna ek bilgi olarak yazılırlar. Eklenen bu bilgi biter bitmez *Mirâc-nâme* metni tekrar *Nehcü'l-Ferâdis*'le kaldığı yerden esas metnin olay örgüsüne bağlı olarak devam eder.

Mirâc-nâme metnine telif-tercüme diyebileceğimiz bir işlem uygulanmıştır. Ancak *Nehcü'l-Ferâdis* ve *Mirâc-nâme* Türkçe olduğu için yapılan bu uygulamaya bir bakıma diliçi aktarma işlemi de diyebiliriz. *Mirâc-nâme* derleyicisi -tam olarak kendi söylemiyle de belirttiği gibi- *Nehcü'l-Ferâdis* metnini Çağatay Türkçesine çevirmiştir. Ancak derleyicinin "*Nehcü'l-Ferâdis* adlı eserden Türk diline çevirmesi" sözleri kafa karışıklığına yol açmıştır. Eserin Türk diline çevrilmiş olması yabancı bir dildeki *Nehcü'l-Ferâdis*'ten -Eckmann'a göre Farsçadan- alındığını göstermektedir. Ancak Türkçenin tarihî devirlerinde diliçi aktarma yapılan metinlerde bu tür adlandırmalar olduğu gözden kaçmamalıdır. Muhammed Bin Bâlî'nin karışık lehçe özelliklerine sahip Türkçe bir metni Eski Anadolu Türkçesine çevirdiği eserinde bahsedilen "ola-bolğa ibâretince yazmışlar. Diledüm kim bu latîf nüshanuñ luftı ve şerefi dahı artuğ ola. Ol saķım 'ibâretlerden şariħ ve faşih ve rüşen Türkceye dönderdüm kim fâ'ideler fevt olmaya" (Tekin 1991: 405) sözleri Eski Anadolu Türkçesine "fasih ve ruşen Türkçe", karışık lehçe özellikleri bulunan metinlere de "olga-bolga ibareti" dendiğini göstermektedir. Tıpkı tarihî Türkçelere ait dil özelliklerini bünyesinde taşıyan karışık dilli eserler gibi Harezmi Türkçesinin de Karahanlı yazı dili temelinde Oğuz-Kıpçak etkisi ile oluşan dil yapısı, Çağatay müelliflerinin gözünden kaçmamış olacak ki bu dil "Harezmi tili" diye adlandırılacak ve ayrı bir yazı dili olarak görülecektir. Böylelikle *Mirâc-nâme* derleyicisi eserini tıpkı Muhammed Bin Bâlî gibi karışık ibareli bir dilden (Harezmi Türkçesi) fasih ve ruşen bir Türkçeye (Çağatay Türkçesi) aktarmıştır.

Mirâc-nâme, Çağatay Türkçesinin söz varlığını ve gramatikal yapısını yansıtan önemli eserlerden biridir. Bünyesinde Çağatay Türkçesi yapısını taşımasından dolayı, Harezmi Türkçesi grameri oluştururken *Mirâc-nâme*'den faydalanılması, önermenin doğruluğunu tartışmalı hale getirecektir. *Mirâc-nâme*'nin Türk Dili tarihi içerisindeki yeri Çağatay dönemi olarak düzeltilmelidir.

KAYNAKÇA

AGACANOV, Sergey Grigoreviç (2015). *Oğuzlar*. (çev. Ekber N. Necef, Ahmet Annaberdijev), İstanbul: Selenge Yayınları,

AKAR, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı 1001 Temel Eser.

AKAR, Ali (2014). *Türk Dili Tarihi*, Ankara: Ötüken Yayınları.

ALKAN, Kadriye (2015). *Türk Edebiyatında Mensur Mi'râc-nâmeler ve Musa b. Antakî'nin Mensur Mi'râc-nâmesi: İnceleme - Metin*. Aydın: ADÜ SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ATA, Aysu (2014). *Çağatay Türkçesinin İlk Devresi Harezmi, Altın-Ordu Türkçesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

COURTEILLE, Pavet de (1882). *Mirâdj-nâmeh, Récit de l'Ascension de Mahomet au Ciel Composé A.H. 840/1436-1437*. Amsterdam: Philo Press.

ÇAĞATAY, Saadet (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri, VIII: Yüzyıldan XVIII: Yüzyıla Kadar Yazı Dili*, Ankara: Ankara DTCTF Yay. No:9.

ECKMANN, Janos (1979). "Harezmi Türkçesi". *Tarihî Türk Şiveleri*, (çev. M. Akalın), Ankara: 183-224.

ECKMANN, Janos (1991). "Kıpçak Edebiyatı", *Türk Dünyası Edebiyatı*, (Çev. H. Açıkgöz). TDAV.

ECKMANN, Janos (2009), *Çağatayca El Kitabı*. (çev. Prof. Dr. Günay Karaağaç), İstanbul: Kesit Yayınları.

ECKMANN, Janos (2014), *Nehcü'l-Ferâdis. Uşmağları ve Açık Yolu (Cennetlerin Açık Yolu)*, Ankara: TDK Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2013). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları

GRUBER, Christiane J. (2008). *The Timurid "Book of Ascension" (Mi'râjname): A Study Text and Image in a Pan-Asian Context*. Valencia: Patrimonio Ediciones in collaboration with the Bibliotheque nationale de France.

KANDEMİR, Mehmet Yaşar (2012). "Ümmü Hânî". *TDV İA*. İstanbul: 42: 321.

KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK Yay.:579,

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1978a). "Hârizmşâhlar". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: V: 265-296.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (1978b). "Çağatay Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: III: 270-323.

KUĞU, Mustafa (2006). *Tezkîretü'l-Evliyâ (Giriş-Metin-İndeks)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat A. E. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖNER, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK Yay.:703.

PAÇACIOĞLU, Burhan (1995). *Orta Türkçe*. Sivas: Dilek Ofset.

SAĞOL, Gülden (2002). "Harezm Türkçesi ve Harezm Türkçesi ile Yazılan Eserler", *Türkler Ansiklopedisi*. Ankara: V: 804.

SERTKAYA, Osman Fikri (1968). Mi'râc-nâme (Metin-İndeks). İstanbul: İÜ TDE Böl. Mezuniyet Tezi.

SERTKAYA, Osman Fikri (1988). "Abdürrezzak Bahşı". *TDV İA*. İstanbul: I: 298.

TEKİN, Şinasi (1991). "Muhammed bin Bâli'nin Eski Anadolu Türkçesi'ne Aktardığı 'Güzîde' Adlı Eserin Harezm Türkçesi'ndeki Aslı ve 'ola-bolga' Meselesi Hakkında". *JTS (Journal of Turkish Studies/ Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi)*, 15, 405-420

THACKSTON, Wheeler (1994). "Paris Mi'rajname", *Journal of Turkish Studies*: 18: 263-299.

TOGAN, Zeki Velidi (1978). "Hârizm". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: V: 246-257.

ÜNLÜ, Suat (2014). *Harezm-Altın Ordu Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınları.

ÜNLÜ, Suat (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınları.